

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE SOCIALE
Domeniul Sociologie

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

*Migrația părinților la muncă în străinătate și
efectele ei asupra copiilor rămași în țară*

Conducător științific:
Prof. Univ. Dr. Adrian Gorun

Doctorand:
Vîlcu Claudia Mihaela

CRAIOVA
2015

CUPRINS

Introducere.....	
CAPITOLUL I Fenomenul migrației românilor în afara granițelor țării.....	
I.1. Conceptualizare	
I.1.1. Lumi sociale.....	
I.1.2. Frontiere sociale.....	
I.1.3. Migrația. Realitatea actuală a fenomenului.....	
I.2. Scurt istoric al migrației din România.....	
I.3. Migrația după cel de-al Doilea Război Mondial.....	
I.4. Migrația în timpul regimului comunist.....	
I.5. Migrația după 1989.....	
I.5.1. Valurile migrației din România către Occident.....	
I.5.2. Contextul plecării.....	
I.5.3. Cauzele plecării. Problema sărăciei României în context european.....	
I.5.4. Tipuri de migrație.....	
I.6. Teorii ale migrației.....	
I.7. Mărturii ale celor care au gustat din experiența străinătății.....	
I.8. Politici de migrație.....	
CAPITOLUL II Efecte generale ale migrației românilor în străinătate.....	
II.1. <i>Câtă excludere, atâta integrare</i>	
II.2. Consecințele economice ale migrației (remiterile financiare).....	
II.2.1. Efecte pozitive ale remiterilor.....	
II.2.2. Efecte negative ale remiterilor.....	
II.2.2.1. Remiteri financiare.....	
II.2.2.2. Remiteri sociale.....	
II.3. Consecințele migrației asupra țărilor sursă și asupra țărilor de destinație.....	
II.4. Efecte culturale ale migrației forței de muncă din România.....	
II.5. Concluzii privind efectele pe care le are migrația asupra României, pe termen scurt, mediu și lung.....	
CAPITOLUL III Implicațiile migrației asupra familiei.....	
III.1. Instituția familiei. De la începuturi și până astăzi.....	
III.1.1. Istoric.....	
III.1.2. Evoluție.....	
III.2. Terminologie.....	
III.2.1. Delimitări sociologice.....	
III.2.2. Accepțiune juridică.....	
III.3. Apariția grupului social din insuficiența de sine a individului. Familia în realitatea socială actuală și legătura dintre familie și capitalul social.....	
III.3.1. Apariția grupului social din insuficiența de sine a individului.....	
III.3.2. Familia în realitatea socială actuală.....	

III.3.3. Familia și capitalul social.....	
III.3.4. Problema libertății umane. Relația dintre libertate și capitalul social.....	
III.4. Impasul familial provocat de plecările în străinătate.....	
III.4.1. Criza familială.....	
III.4.2. Efectul reîntregirii familiei în străinătate.....	
III.4.3. Profilul familiilor în care părinții sunt plecați în străinătate.....	

CAPITOLUL IV Efectele migrației părinților la muncă în străinătate asupra copiilor.....

A. Efecte negative.....	
IV. 1. Apariția și dezvoltarea fenomenului de <i>abuz asupra copilului</i>.....	
IV.1.1. Delimitări conceptuale privind abuzul asupra copilului.....	
IV.1.2. Formele abuzului.....	
IV.1.2.1. Abuz fizic.....	
IV.1.2.2. Abuz sexual.....	
IV.1.2.3. Abuz emoțional.....	
IV.1.2.4. Abuz economic.....	
IV.1.2.5. Abuz societal.....	
IV.1.2.6. Abuz instituțional.....	
IV.1.3. Nivelurile abuzului.....	
IV.1.3.1. Nivelul societal.....	
IV.1.3.2. Nivelul organizațional.....	
IV.1.3.3. Nivelul grupal.....	
IV.1.4. Factori determinanți în situații de abuz asupra copilului.....	
IV.1.4.1. Factori de risc individuali.....	
IV.1.4.2. Factori de risc familiari.....	
IV.1.4.3. Factori de risc sociali.....	
IV.1.4.4. Factori de risc protectivi.....	
IV.1.5. Consecințe generale ale abuzului asupra copilului.....	
IV. 2. Neglijarea copilului.....	
IV.2.1. Conceptualizare.....	
IV.2.2. Formele neglijării.....	
IV.2.2.1. Neglijare alimentară.....	
IV.2.2.2. Neglijare vestimentară.....	
IV.2.2.3. Neglijarea igienei.....	
IV.2.2.4. Neglijare medicală.....	
IV.2.2.5. Neglijare educațională.....	
IV.2.2.6. Neglijare afectivă.....	
IV.2.2.7. Abandonul copiilor.....	
IV. 3. Efecte juridice privind încălcarea unor drepturi fundamentale ale copilului.....	
IV.3.1. Sintagma de <i>drepturi ale copilului</i> . Scurt istoric.....	
IV.3.2. Categoriile de drepturi ale copilului care sunt încălcate prin plecarea părinților la muncă în străinătate.....	
IV.3.2.1. Dreptul copilului de a crește alături de părinții săi.....	

IV.3.2.2. Dreptul la educație.....	
IV.3.2.3. Dreptul la un nivel de trai adecvat.....	
IV.3.2.4. Dreptul la sănătate.....	
IV.3.2.5. Dreptul copilului la odihnă și vacanță și protecție împotriva exploatării prin muncă.....	95
IV.3.2.6. Dreptul la protecție specială și asistență din partea statului.....	

IV. 4. Efecte psihologice.....

IV.4.1. Durere. Anxietate. Depresie	
IV.4.2. Singurătatea copiilor și efectele separării de părinți.....	
IV.4.2.1. Deprivarea maternă.....	
IV.4.2.2. Deprivarea paternă.....	
IV.4.3. Sinuciderea.....	
IV.4.3.1. Sinuciderea la adolescenți.....	

IV.5. Efecte sociale- fenomenul devianței (operaționalizarea conceptului).....

IV.5.1. Devianța școlară.....

IV.5.1.1. Conceptualizare.....	
IV.5.1.2. Principalele forme de manifestare.....	
❖ Copiatul.....	
❖ Fuga de la școală/de acasă.....	
❖ Absenteismul.....	
❖ Abandonul școlar.....	
❖ Vandalismul școlar.....	
❖ Violența în școală.....	
❖ Toxicomania.....	

IV.5.2. Delincvența juvenilă.....

IV.5.2.1. Conceptualizare și istoric.....	
IV.5.2.2. Trăsăturile specifice ale delincvenței.....	
IV.5.2.3. Cauzele delincvenței juvenile.....	
❖ Cauze individuale.....	
❖ Cauze de mediu.....	
❖ Cauze de sorginte socială.....	
IV.5.2.4. Delincvența din perspectivă sociologică.....	
IV.5.2.5. Teorii și modele explicative ale delincvenței juvenile.....	
❖ Teoria rezistenței la frustrare (W.C. Reckless).....	
❖ Teoria asocierilor diferențiale (E.A. Sutherland).....	
❖ Teoria dezorganizării sociale (C.R. Shaw și H.D. McKay)....	
❖ Teoria anomiei sociale (E. Durkheim → Robert Merton).....	
❖ Teoria „conflictelor codurilor culturale” (T. Sellin).....	
❖ Teoria subculturilor delincvente (A. K. Cohen).....	
❖ Teoria etichetării sociale (F. Tannenbaum și K.T. Erikson).....	
❖ Teoria controlul social (T. Hirschi și E.M. Lement).....	
❖ Teoria oportunităților diferențiale (Cloward și Ohlin).....	
❖ Teoria învățării sociale (Albert Banduro).....	
IV.5.2.6. Relația dintre devianța școlară și delincvența juvenilă.....	

IV.5.2.7. <i>Familia și școala</i> - promotori ai educației sau factori declanșatori ai devianței.....	
IV.5.2.8. Rolul <i>asistenței sociale</i> în tratarea comportamentului deviant al copiilor.....	
❖ Efectele instituționalizării copiilor.....	
❖ Istoricul asistenței sociale în România.....	
❖ Asistența socială în timpul regimului comunist.....	

IV.6. Concluzii privind efectele negative ale plecării părinților la muncă în străinătate asupra copiilor.....

B. Efecte pozitive ale plecării părinților la muncă în străinătate asupra copiilor.....

CAPITOLUL V Raport de cercetare.....

Introducere.....	
V.1. Obiectivele și scopul cercetării.....	
V.2. Ipotezele cercetării.....	
V.3. Date statistice la nivel național.....	
V.4. Delimitarea universului cercetării.....	
V.5. Participanți.....	
V.6. Dimensiunea fenomenului.....	
V.7. Instrumente utilizate.....	
V.8. Interpretarea grafică a rezultatelor chestionarelor aplicate copiilor.....	
V.9. Concluziile privind interpretarea răspunsurilor chestionarului aplicat copiilor.....	
V.11. Interviuurile cu directorii unităților de învățământ.....	
V.12. Interviuul cu Directorul General DGASPC Dolj.....	
V.13. Concluziile ghidurilor de interviu prezentate mai sus.....	

Concluzii și recomandări.....

Bibliografie.....

Cuprins.....

Anexe.....

- Chestionar
- Ghid interviu director școală
- Ghid interviu director general DGASPC Dolj
- Răspunsurile oficiale ale instituțiilor contactate în vederea realizării raportului de cercetare
- Ultima statistică DGASPC Dolj la 31.12.2014, publicată pe site-ul instituției
- Statisticile realizate de Direcția Protecția Copilului din cadrul Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice în perioada 31.12.2008-31.12.2013

Argument

„Să-l scot din țara aceasta și să-l duc
într-un pământ roditor și larg,
în țara unde curge lapte și miere”
Ieșirea 3, 8¹

Fenomenul globalizării a atras după sine fenomene sociale care au putut fi prevăzute, într-o oarecare măsură, dar nu au putut fi evitate. Sărăcia extremă, imposibilitatea satisfacerii nevoilor elementare au adus numeroase familii în situații lipsite de alternative. Și-au găsit alinarea și liniștea în nevoile spirituale, pe care de altfel, nimeni nu le poate înlătura, nimeni nu le poate fura.

Ne aflăm, am putea spune, într-un moment de restriște, un moment critic atât pentru generațiile care acum își încep lupta cu viața, dar și pentru cei care și-au dedicat întreaga existență muncii, devotamentului și greutăților cotidiene. Dacă am fi nevoiți să spunem pentru care a fost și este mai ușor sau mai greu, ar fi o alegere dificilă. Atât într-un caz cât și în altul, suferința și dezamăgirea sunt la fel de mari și intervine fenomenul frustrării care anulează esența lucrurilor de fiecare dată.

Se poate desprinde din aceste aprecieri, un subiectivism pesimist, negativist, dar încerc să explic totul prin ochii experienței și al lucrului cu oamenii, al interacționării cu categoriile de persoane cele mai defavorizate ale realității sociale, în condițiile existenței unei “societăți de piață” și a unui “stat de drept”. Ce anume nu funcționează sau cine anume este de vină pentru funcționarea deficitară a sistemului românesc, sunt întrebări deja căzute în desuetudine. Ne întrebăm mai mult decât facem, acuzăm în loc să acționăm, căutăm reponsabili pentru faptele noastre și nu știm să ne asumăm greșelile. Dar aceste lucruri sunt greu de îndeplinit într-o lume în care conștiința morală a dispărut iar teoria formelor fără fond este la fel de actuală și astăzi.

De ce pleacă românii la muncă în străinătate? De ce își părăsesc familia, copiii, locurile unde s-au născut și au crescut? Deciziile pe care le-au luat îi fac fericiți sau sunt constrânși să recurgă la asemenea metode? Oare chiar nu există nimic mai bun pentru ei aici? Care va fi viitorul copiilor rămași în țară fără îngrijire părintească? Sunt primele întrebări pe care mi le-am adresat la începutul redactării acestei lucrări. Sigur, important pentru mine era, să ajung la efectele pe care munca în străinătate a părinților o are asupra copiilor, sau mai exact plecarea lor la muncă în străinătate.

Fenomenul migrației în afara granițelor țării este, într-o mare măsură, nou pentru țara noastră. Nu are o existență seculară și nici nu a cunoscut o amploare mai mare până în prezent. Pentru a ajunge la efecte însă este necesar ca mai întâi să descoperim cauzele care au determinat deciziile oamenilor să plece din țară, iar pentru a ajunge la cauze trebuie să ne oprim asupra contextului actual de viață al românilor, care era semnificația familiei în trecut și cum a ajuns să fie privită ea astăzi. Totodată se impune tratarea în sine a fenomenului migrației externe din România, prin consultarea rapoartelor, studiilor și a literaturii de specialitate.

Migrația este un “fenomen social total” prin care pot fi “citite” oportunități și probleme, istorie, prezent și viitor la nivelul societății românești.² Avem de-a face, prin urmare, cu un fenomen foarte complex, cu implicații și urmări în tot cadrul societal. Întrucât migrația

---

¹ *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, p. 81.

² Dumitru Sandu, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Editura Polirom, 2010, p. 35.

românească în străinătate, este de dată recentă și puțin cunoscută, informația apare *cronic insuficientă*.³

Este dureros pentru o țară precum România, cu aproximativ 20 milioane de locuitori, cu deschidere la mare, cu forme de relief atât de variate și cu performanțe realizate în condiții extrem de sumbre, să se afle într-un moment dificil de depășit în toate segmentele cruntei realități sociale.

Munca în străinătate apare ca o variantă salvatoare din limanul incertitudinilor în care ne aflăm mulți dintre noi. Așa cum afirmam mai sus, fenomenul este relativ recent și, cum spunea profesorul Sandu, informațiile nu sunt suficiente pentru o doctrină completă. Motivele pentru care românii pleacă, le putem recunoaște cu ușurință fiecare dintre noi. Nu este dificil de realizat că mulți sunt dărmați de suferințe grele, de necazuri apăsătoare din cauza resurselor economice. România pare să nu fie capabilă să susțină și să satisfacă, ca stat, nici cele mai elementare nevoi ale populației. Cel mai trist este însă faptul că, dacă aruncăm o privire asupra satelor și orașelor noastre, putem vedea o imensă diferență în ceea ce privește condițiile de trai și modul de viață.

Din punct de vedere subiectiv, consider că marea problemă a perpetuării stării de criză în care ne aflăm se datorează în primul rând neîncurajării ideilor mici dar care pot avea rezultate mari. Și mă refer aici la faptul că România nu are o clasă de mijloc care să mențină un echilibru comunitar. Discrepanțele sunt evidente și șocante la numai 10-20 km depărtare dintr-un loc într-altul în țara noastră. Menționez acest lucru, întrucât prin specificul activității pe care o desfășor, am avut contact cu categorii de persoane diferențiate. Pot afirma că în România există oameni săraci și oameni bogați, iar aceste două categorii nu sunt compatibile una cu cealaltă. Mizeria absolută în care trăiesc, în secolul XXI, mult peste jumătate din populația țării noastre, pare să fie subiectul unui scenariu anacronic și rar întâlnit în țările europene.

Cel mai trist sau mai dureros este că nu a fost dintotdeauna așa, că potențialul statului român atât de hăituit și cotropit de-a lungul istoriei de sute de popoare, a fost și va rămâne unul ridicat, cu valori morale demne de urmat, cu tradiții și obiceiuri unice, cu un patrimoniu spiritual, intelectual și material nu foarte des întâlnit în alte state ale lumii, care poate, pe de altă parte au avut ceea ce nouă ne-a lipsit mereu, și anume, unitatea, solidaritatea și curajul pentru apărarea cauzei în care am crezut.

Ideile larg răspândite, în prezent, în întreaga lume, referitor la țara noastră, nu sunt deloc vrednice de amintit. Firește că nu putem fi toți la fel și nu ne putem face responsabili pentru faptele altora, dar este dureros când toți trebuie să plătim pentru o faptă unitară.

Revin la ideea de bază a acestei lucrări și anume migrația românilor la muncă în străinătate. Într-o analiză destul de profundă a migrației, din 2009, întâlnim că migrația este unul dintre procesele sociale care au influențat și influențează profund societatea românească actuală, milioane de cetățeni români având rude ce au avut perioade mai lungi sau mai scurte de migrație. Migrația românească este una dintre principalele migrații dinspre estul și vestul continentului, o migrație foarte dinamică, a cărei abordare necesită o viziune diferențiată și complexă.⁴

Având în vedere cele expuse mai sus, se poate desprinde cu ușurință motivația personală a temei abordate. Am ales să studiez acest fenomen al migrației părinților la muncă în străinătate cu efecte asupra copiilor care rămân în țară observând și gândindu-mă la generația de copii de astăzi, care crește lipsită, în special, de dragostea și protecția care se regăsesc doar în sânul familiei, lângă părinții lor. Cazuri de copii, de la nou-născuți și până la adolescenți se confruntă singuri cu o realitate socială marcată de insecuritate. Fenomenul se extinde cu repeziciune iar

---

³ Ibidem, p. 11.

⁴ István Horváth, Remus Gabriel Anghel (coord.), *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Editura Polirom, 2009, p. 13

statul român nu este la curent nici măcar cu realitatea statistică cu atât mai puțin cu resurse și politici sociale care să vină în sprijinul familiilor și copiilor afectați de migrație.

Lucrarea de față este structurată în cinci capitole și prezintă o incursiune în timp asupra fenomenului migrației, tratând subiectul de la sensul său etimologic și până la implicațiile pe care le are în prezent asupra societății românești în ansamblu, cu preponderență asupra copiilor. Nu există o documentare doctrinară, teoretică vastă, nu s-ar arătat prea mulți doritori să investigheze acest domeniu, prea puține studii și prelegeri universitare particulare. Este dificil de realizat, în momentul de față, o cercetare amplă a fenomenului în mod individual, statul fiind cel care ar trebui să se preocupe de realizarea sondajelor de opinie și punerea în practică a instrumentelor de cercetare sociologică pentru a veni cu soluții în sprijinul problemelor sociale actuale.

Toate acestea, m-au determinat să întocmesc această lucrare.

Capitolul I denumit „Fenomenul migrației românilor în afara granițelor țării” prezintă migrația românească, în general, pornind de la operaționalizarea conceptului, un istoric scurt al fenomenului, migrația după cel De-al Doilea Război Mondial, situația în timpul regimului comunist precum și anvergura de care s-a bucurat după Revoluția din 1989, teorii și politici de migrație dar și mărturiile ale celor care au gustat din experiența străinătății.

Migrația românilor a început cu adevărat, lăsând urmări serioase, după revoluția din 1989 care a decis căderea sistemului comunist. Deschiderea granițelor a fost pentru mulți dintre români echivalentă cu împlinirea celui mai mare vis. La început au plecat din curiozitate, mânați numai de bucuria lăuntrică pe care le-o dădea recăpătarea libertății mult dorite. Câți dintre ei s-au mai și întors? Nu putem afirma cu certitudine, studiile și cercetările sunt deficitare la acest capitol.

Ulterior, în perioada imediat următoare căderii regimului socialist, românii nu au știut cum să-și manifeste libertatea. Decenii întregi în care fuseseră îngrădiți și batjocoriți, îi făcuseră să se comporte asemenea unor mașinării care știau numai un singur program de viață impus și dinainte stabilit. Chiar și în prezent, mulți regretă acea perioadă. Câți dintre români au împărtășit idealurile revoluționare, câți au gândit și au acționat la unison? A fost cu adevărat o revoluție sau a fost doar un conflict de interese uriaș în care poporul român avea să fie în continuare sacrificat? Fiecare putem da un răspuns, părerile sunt împărțite, însă dreptatea este una singură și adevărul este pentru toată lumea, iar în acele momente aceste două premise nu și-au făcut simțită prezența.

Generațiile de oameni s-au schimbat iar cei care au luptat atunci se văd ca niște învinși acum. Idealurile lor nu-și mai găsesc aplicabilitate astăzi când constatăm cu tristețe că trăim într-o eră a valorilor răsturnate în care direcția și calitatea privirii noastre cosmologice s-au modificat.

Atunci, pentru prima dată după 50 de ani, Constituția le permitea românilor să-și păstreze pașaportul asupra lor și să se elibereze de o lungă tradiție de „evadare”⁵ fără posibilitatea revenirii. O populație „inocentă” în materie de migrație internațională a trecut prin primele experiențe ale străinătății, inspirându-se direct din modelele cele mai accesibile în mediul lor: traiectoriile exilaților regimului comunist (cu adresele utile ale taberelor de refugiați).⁶

Românii simt de multe ori că nu se mai regăsesc în spațiul autohton. Asta datorită, în primul rând, neîmplinirilor și sentimentului neputinței de a putea schimba ceva. Cred că și această dorință de schimbare nu-și mai regăsește aplicabilitate printre mulți dintre noi. Ne simțim prizonieri în propria viață iar asta ne determină să fugim în căutarea a ceva mai bun. Climatul înconjurător este haotic, lipsit de sens așa cum descrie și Dumitru Sandu în *Dialog imaginar despre mentalități*, viața socială: „Știi eu...? oameni grăbiți spre autobuze dimineața, o

⁵ Vechile țări ale Europei de Est au fost adesea asemuite unor închisori la scară geografică.

⁶ István Horváth, Remus Gabriel Anghel (coord.), op.cit., Dana Diminescu- *Exercițiul dificil al liberei circulații: o introducere în istoria migrației recente a românilor*, p. 45.

*conversație leneșă la terasă, o plimbare prin parc, o tocmeală la piață, cozi la circumscripția financiară, dar și băieții „de cartier” și piața centrală după ultimul meci cu spaniolii. Sau „italienii” din Borșa și „spaniolii” din Baia de Arieș. Și traficul făcut de mulți cu de toate-droguri în licee, femei, țigări și băuturi de contrabandă. Din această viață a orașului face parte (deși mai puțini ajung acolo) și sărăcia de la Patarâțul Clujului, Cotorga Roșiorilor sau Zăbrăuții Bucureștilor. Toți cei cu resurse minime și lipsă de speranțe. Sau, de partea cealaltă, în zi de sărbătoare pentru mine este viața urbană: Opera, teatrul și Dealul Patriarhiei sau biserica din margine de târg la prăznuirea hramului”.*⁷

Societatea și neamul românesc sunt împărțite în acest moment între multiple credințe, idealuri, gândiri. Generațiile care s-au succedat și cele prezente au baze de comportament și credințe diferite, clădite cu principii diferite. Tradițiile au fost în mare parte uitate iar ceea ce se mai menține și a dăinuit în timp, se datorează doar unei explicații pe cât de penibile pe atât de lipsite de demnitate legată de mândria în fața celorlați. Superficialitatea și mediocritatea ne înconjoară la tot pasul și cel mai trist este că nimeni nu face nimic, nimeni nu îndrăznește să spună ceva, sunt doar niște strigăte mute care se pierd în prima adiere de vânt. Ce am devenit și cum am ajuns să trăim? Din păcate, pot să răspund la această întrebare, doar raportându-mă la cei din jurul meu și fără să am pretenția unei mari experiențe de viață. Ce facem pentru a avea în jurul nostru o lume mai frumoasă? Suntem încărcăți de griji din ce în ce mai diversificate și căutăm cu disperare stabilitate, siguranță și liniște, însă ajungem deseori la capătul expediției fără rezultate optime. O fi din cauză că nu știm unde să căutăm? Sau nu știm cum să parcurgem toată această aventură care a devenit viața noastră? Ce știm este însă că valorile au început să se piardă ușor ușor iar românii caută peste hotare rețete ale fericirii și stabilității. Mulți dintre ei sunt forțați să ia aceste decizii, nu se mai regăsesc în locurile unde s-au născut și se văd înconjurați de nedreptate și neputință. Amintesc un sugestiv proverb românesc *inima pribeagului e tot mereu în urmă* pentru a sublinia parte dintre transformările pe care le întâmpină cei care au trăit experiența muncii în afara țării. Chiar dacă alegerea de a pleca are la bază o motivație puternică, întemeiată, majoritatea și-ar fi dorit să-și fi putut îndeplini aici dorințele și visele unei vieți, oricum efemere. Anii petrecuți peste hotare lasă urme puternice asupra existenței lor și fie că se mai întorc sau aleg să se stabilească acolo pentru totdeauna, România rămâne țara lor, locul pe care toți îl definesc „acasă”.

Printre cele mai importante cauze care îi determină pe români să plece la muncă în străinătate se numără: lipsa unui loc de muncă, veniturile mici, nevoia de stimă profesională sau personală, inflația excesivă din România, în special în plan legislativ, existența statului de drept doar pe hârtie, insecuritatea în spațiul social, corupția, in justiția, birocrăția, o viață mai civilizată, o poziție socială mai bună, și mai ales sărăcia, determinată de lipsa unor măsuri de guvernare, a unor politici care să creeze oportunități de dezvoltare profesională și umană.

În ceea ce privește situația sărăciei în țara noastră, potrivit datelor furnizate de Institutul de Cercetare a Calității Vieții, care realizează cercetări concrete din 1990, privind variația calității vieții, în România s-au înregistrat trei vârfuri ale sărăciei- în 1992- 1993, în 1997-2000, în prezent România confruntându-se cu al treilea șoc, determinat de criza economică socială, standardul de viață și confuzia mediului social-politic reprezintă sursa principală a insatisfacției colective.⁸ În *Eurobarometrul* din septembrie 2009, România se situa pe locul trei în clasamentul ponderii percepției cetățenilor cu privire la răspândirea sărăciei în țara noastră, 90% dintre

---

⁷ Dumitru Sandu (coordonator), Mircea Comșa, Cosima Rughiniș, Alexandru Toth, Mălina Voicu, Bogdan Voicu, *Viața socială în România urbană*, Editura Polirom, 2006, p. 9.

⁸ Gabriela Neagu, Flavius Mihalache, *România după 20 de ani: schimbări sociale și probleme sociale. Calitatea vieții încotro?*, Sesiune științifică 12-13 februarie 2010.

români afirmând că sărăcia este larg răspândită în țara noastră.⁹ Ca efect al performanței economice scăzute în România în ultimele două decenii, complementar cu nivelul cel mai scăzut al protecției sociale, nivelul sărăciei din țara noastră este cel mai ridicat din Europa. În anul 2007, aproape o treime din populația României (32%) realiza venituri sub 70% din valoarea venitului median din spațiul UE, situându-se în situație de sărăcie relativă. Dacă însă raportăm veniturile la medianele naționale, nu la mediana europeană, atunci avem următoarea situație: în România în 2007, 18% din populație obținea mai puțin de 40% din venitul median la nivel național, plasându-se într-o situație de sărăcie absolută. Țara noastră era înainte de criza financiară din 2009 și se menține și în prezent, țara cu cea mai ridicată proporție de populație săracă din UE.¹⁰

Am stat opt ani în Canada. Opt ani „definitivi”. Când am plecat, în 2000, am vândut tot și-am zis să nu mă mai întorc niciodată. M-am întors de atunci în fiecare vară și definitiv în 2008. Nu regret nicio clipă alegerea făcută. Pur și simplu n-am mai vrut să aștept încă 12 ani ca să încep să mă simt acasă. Celor care mă acuză că am fost egoist și că nu m-am gândit la binele copiilor mei le voi răspunde că m-am gândit și am ajuns la concluzia că societatea noastră, așa plină de bube cum este, îi învață pe copii și altfel de valori în afara celor materiale. Și, dacă nu ești mulțumit, poți chiar tu să te ocupi de educația copilului tău. Lucru care acolo nu este posibil. Pentru că trebuie să fii o rotiță supusă într-un sistem care funcționează și care te strivește dacă încerci să-l pui la îndoială. Oricum, copiii mei se pot întoarce oricând în Canada, când vor fi în deplină cunoștință de cauză, pentru că sunt și cetățeni canadieni.

(Viorel Gaiță, realizator de emisiuni umoristice. Articolul „Trei motive pentru care m-am întors în România” în ziarul Dilema Veche, Nr. 464, 3-9 ianuarie 2013)

Capitolul al II-lea, „Efecte generale ale migrației românilor în străinătate” vine cu o aprofundare a consecințelor economice ale migrației, respectiv remiterile financiare cu efecte pozitive și negative. Totodată sunt dezbătute și consecințele pe care migrația pe produce asupra țărilor sursă și asupra țărilor de destinație dar și impactul cultural asupra forței de muncă, concluzionând cu efectele migrației asupra României pe termen scurt, mediu și lung.

Profesorul Dumitru Sandu vorbea despre migrație ca fiind a treia cale a tranziției postcomuniste care nu este nici instituțională, nici economică, nici politică, ci una de tip social-spontan. Nu este internă, ci externă, nici definitivă ci temporară.¹¹ Ilustrul nostru profesor ajunge la această concluzie după ce descrie tabloul schimbărilor ce au urmat revoluției din 89, explicând că în plan economic, tranziția postcomunistă semnifică edificarea economiei de piață. Sub aspect politic, ea se traduce în construcția democrației. Nici economia de piață și nici democrația nu se realizează însă dintr-o dată și nu duc automat la bunăstare socială. Sunt soluții instituționale importante pentru a facilita dezvoltarea socială. Ele deschid calea spre manifestarea creativității sociale în găsirea soluțiilor de depășire a sărăciei sau de dezvoltare socială. Căderea comunismului a coincis cu un imens val de sporire a aspirațiilor pentru libertate și prosperitate. În țări precum a noastră, cu numeroase ezitări în înfăptuirea reformelor, determinate sau nu de punctul de pornire al comunismului de clan ceaușit, stările de frustrare socială s-au accentuat prin incapacitatea căilor instituționale de a duce la satisfacerea aspirațiilor de bunăstare. Ieșirea

---

⁹ Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, Institutul de Cercetare a Calității Vieții București, Mariana Stanciu, Adina Mihăilescu, *Starea sărăciei din România în context European*, Raportul social al ICCV Nr. 4/octombrie 2011- Situația sărăciei în România în context european, București, 2011, p. 6.

¹⁰ Ibidem, p. 8-9.

¹¹ Dumitru Sandu (coordonator), *Viața socială...*, op.cit., p. 19.

din sărăcie și drumul spre prosperitate au întârziat însă să apară în clară legătură cu ordinea capitalist-democratică la nivelul societății românești postdecembriste.¹²

Imposibilitatea satisfacerii idelurilor și nevoilor în țara de origine i-a determinat pe mulți dintre români să caute soluția în alte țări, prin micul trafic de frontieră, prin explorarea piețelor forței de muncă din Occident, prin plecări temporare legale sau ilegale, reglementate ori nereglementate. Acestea au avut atât contribuții pozitive (date de libertatea de a călători în străinătate asociată noii ordini democratice din țară, dar și deschiderilor de tip Schengen) cât și negative (prin șomajul urban evidențiat de recesiunea economică, prin accentuarea sărăciei rurale în condițiile migrației de revenire de la oraș la sat, ale reducerii navetismului rural-urban și ale crizei din agricultură. Explorarea Occidentului sau a Orientului Apropiat în căutarea unor locuri de muncă și venituri superioare celor inexistente sau simbolice din țară, în aceste condiții a devenit a treia cale a tranziției românești, alături de cea a economiei de piață și calea politică a democrației.¹³

Capitolul al III-lea „Implicațiile migrației asupra familiei” tratează instituția familiei de la începuturi și până astăzi, plecând de la terminologie, familia în realitatea socială actuală, legătura dintre aceasta și capitalul social și impasul familial provocat de plecările în străinătate.

Cu siguranță, societatea în care trăim cunoaște o imagine distinctă față de percepția noastră asupra familiei astăzi. Astăzi atâtea lucruri s-au schimbat, atâtea nu-și mai regăsesc valoarea și frumusețea de odinioară. Se întâmplă asta pentru că și noi, oamenii, suntem diferiți. Deși creați cu aceeași structură de nevoi, am ajuns să ne călcăm în picioare și să pornim în grabă de la o bară de START, uitând că este posibil să nu mai ajungem la sfârșit, sau uitând că este important cum ajungem la sfârșit. Competiția a fost dintotdeauna motivantă, ne-a impulsionat să luptăm, însă oamenii au uitat de moralitate, de cinste, de onestitate și au ajuns să se conducă din ce în ce mai acerb după formula filozofului renascentist Niccolò Machiavelli, *scopul scuză mijloacele*, intens vehiculată în opera sa *Principele*.

În România, ca și în alte societăți europene, familia a căutat să se debaraseze de “gloria” conservatorismului, de “meritul” de a fi păstrătoarea valorilor tradiționale. A avut loc un proces vizibil de emancipare, de democratizare, de laicizare și liberalizare a vieții de familie.

Pare, uneori, că ne mișcăm într-un labirint încărcat cu prejudecăți, lipsuri și demagogii, în care lumina salvatoare nu-și face apariția lasându-ne adesea să ajungem într-un punct în care totul ia o întorsură extremă. Relațiile sociale au stat mereu la baza realității sociale, ele fiind cele care dau viață, mișcare și susțin această ordine. Societatea apare astfel ca o aparat cu o întrebuințare clar stabilită, format din multiple piese care însă nemontate, în așa fel încât să formeze aparatul primar, nu produc niciun efect, legătura, relațiile dintre piese fiind ceea ce asigură succesul așteptat și deci ordinea socială.

Privită din perspectivă sociologică, familia este definită ca formă specifică de comunitate umană.¹⁴ Reprezintă „celula” societății, elementul unic al societății primitive și elementul esențial al societății moderne, în jurul ei depunându-se, cristalizate, forțele sociale.¹⁵ Ea se afirmă ca o formă specifică de comunitate umană, unind persoane prin căsătorie, filiație sau rudenie, constituind o comunitate de viață, interese și întrajutorare¹⁶. Reprezintă agentul unei acțiuni pedagogice primare care „fixează” în individ habitusul primar de clasă, primele scheme de

¹² Cristina Hermeziu, *Privirea fraternă a francezilor*, Dilema Veche, nr. 464, 3-9 ianuarie 2013.

¹³ Ibidem, p. 20.

¹⁴ Dumitru Otovescu (coordonator), *Tratat de sociologie generală*, Editura Beladi, Craiova, 2010, p. 838.

¹⁵ Dumitru Otovescu (coord), *Monografia sociologică în România. Cercetări contemporane*, Editura Beladi, Craiova, 2006, p. 70.

¹⁶ Ion P. Filipescu, Andrei I. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Ediția a VII-a All Beck, București, 2002, p. 1.

percepție, de gândire și de acțiune care vor funcționa ca fundament și principiu de selecție în procesul încorporării tuturor experiențelor ulterioare, astfel încât experiențele diferite trăite de un individ, se integrează în unitatea unei biografii sistematice care se organizează pornind de la situația originară de clasă, experimentată într-un tip determinat de structura familială.¹⁷

Evoluția societății umane de-a lungul istoriei, a fost privită prin prisma diferitelor raporturi pe care indivizii le stabilesc cu natura, cu ceilalți, și cu ei înșiși. Importante pentru studiul sociologic sunt ultimele două, atât prin natura relației reversibile ce se stabilește între ele dar și individual.

Din creația lui Dumnezeu face parte și alcătuirea socială, ce este proprie ființării umane. Socialul este un component al umanului, indiferent de timpul istoric la care ne-am raporta. Oamenii au încheșat și încheagă relații complexe iar punerea împreună a relațiilor înseamnă realitatea socială.¹⁸ Suntem tentați să gândim că într-o lume în care am uitat pentru ce trăim, nici libertatea, dar nici familia nu-și mai regăsesc sensurile de bază. Mai reprezintă familia *cea mai satisfăcătoare cale de a dobândi lucrurile de care avem nevoie emoțional?*¹⁹ Am învățat să delimităm libertatea de libertinaj, să știm care sunt lucrurile care ne înrobesc? Este adevărat că mereu ne întoarcem la sânul celor dragi căutând cu disperare sprijin, înțelegere, protecție, iubire. Dar pentru asta e nevoie de solidaritate, de unitate, pentru a-i ține aproape.²⁰ Tumultul grijilor cotidiene ne împinge să căutăm liniște și pace, pe care le putem găsi doar în familie. Lucrurile spirituale sunt singurele care nu-și vor pierde valoarea vreodată și oricât am vrea să negăm acest lucru nu putem, pentru că toată ființa omenească tinde către Creatorul său și toată lupta pentru viață și pentru păstrarea libertății nu-și găsesc finalitatea pentru că nu căutăm unde trebuie, alegem de bunăvoie să ne zabatem în mirajul certitudinii eșuate.

În aceeași optică, profesorul Ilie Bădescu afirma: *ceea ce vedem la familia de azi este o tragică degradare, ca parte a ordinii spirituale degradate a lumii noastre. Familia se situează între creațiile Genezei, nu este o creație naturală, o zidire omenească sau un rod al întâmplării, ci este o operă a lui Dumnezeu, o lucrare divină.*²¹

Francis Fukuyama definea capitalul social ca fiind *un set de valori informale împărtășite de membrii unui grup și care le permite să colaboreze între ei. Dacă membrii grupului ajung să se aștepte ca și comportamentul celorlalți să fie sigur și cinstit, vor ajunge să aibă încredere unul în altul. Încrederea este ca un lubrifian care face să funcționeze mai eficient orice grup sau organizație.*²² Prin urmare, elementul esențial al capitalului social este *încrederea*, cu statutul de constantă, întrucât pierderea ei conduce automat la devalorizarea acestuia.²³ Regulile după care se produce capitalul social este necesar să includă virtuți precum sinceritatea, reciprocitatea și asumarea responsabilității în fața obligațiilor.²⁴ Același autor, amintit anterior, prezenta relația dintre familie și capitalul social: „În primul rând, familiile constituie unitatea de cooperare socială fundamentală, în care mamele și tații trebuie să colaboreze pentru a da naștere, socializa și educa pe copii”. James Coleman, sociologul căruia îi datorăm folosirea în sens larg a termenului *capital social*, scotea în evidență importanța acestuia ca fiind un „set de resurse

¹⁷ Daniela Petronela Feraru, *Costurile sociale ale migrației externe din România*, Editura Lumen, Iași, 2007, p. 47.

¹⁸ Ionel Ungureanu, *Personalizarea socialului. Înțelegeri teologice ale realității sociale*, Editura Doxologia, Iași, 2011, p. 9.

¹⁹ Monica Zapodeanu, *Terapii familiale și asistența socială a familiei*, Editura Lumen, Iași, 2005, p. 88.

²⁰ *Funcția de solidaritate a familiei*.

²¹ Ilie Bădescu, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății. Strat și substrat sufletesc*, Editura Mica Valahie, București, 2007, p. 373.

²² Francis Fukuyama, *Marea Ruptură. Natura și refacerea ordinii sociale*, traducere din engleză de Liana V. Alecu, Editura Humanitas, București, 1999, p. 26.

²³ Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, Ion Ghizdeanu, Gabriela Radu (coordonatori), op. cit., p. 130.

²⁴ Francis Fukuyama, op. cit., p. 27.

propriii relațiilor de familie și organizațiilor sociale ale comunităților și care sunt utile pentru evoluția cognitivă sau socială a unui copil”.²⁵ Legăturile dintre membrii familiilor sunt puternic personalizate, ceea ce face ca încrederea reciprocă să reprezinte liantul în conviețuire pentru cei care compun grupul respectiv. Caracterul puternic personalizat al relațiilor interne poate afecta însă raporturile externe, făcând ca în afara familiilor să existe puțin capital social. Tabloul social este, în această situație, unul fragmentat: există grupuri sociale restrânse –familiile- cu o rezervă de capital social apreciabilă, dar și spații sociale largi, în intervalul dintre aceste grupuri, în care capitalul social este ne semnificativ. Practic, între familie (depozitarul normelor informale) și stat (depozitarul normelor formale) se creează un hiatus care nu asigură coalizarea grupurilor familiale în apărarea intereselor, statul devenind excesiv de puternic. Remediul îl reprezintă societatea civilă, ea reprezentând grupurile și asociațiile ce se află între familie și stat. Societatea civilă este purtătoare de capital social, ea asigurând și circuitul capitalului social în sens dublu: de la familie către societate și de la societate către familie. Sporesc, în acest fel, legăturile de reciprocitate socială.²⁶

Omul de astăzi experimentează nefericirea și alienarea încă din copilărie, pentru a le trăi sub forme distincte la fiecare vârstă a vieții lui. Astfel, copilul crește fără părinți, abandonat atât fizic, cât și moral și afectiv, fără modele, cu sentimentul că el nu este important și, prin urmare, se pregătește să nu își ia în serios copiii. Tânărul nu este cast, puternic, dornic de a învăța și de a se maturiza, de a-și câștiga prin propriile eforturi locul în societatea adulților. Și de ce ar face-o, dacă adulții vor să pară mai tineri decât sunt în realitate și dau dovadă de imaturitate în comportament și în deciziile pe care le iau? Adultul nu își asumă responsabilități sau le abandonează pentru „a se regăsi pe sine” sau în numele „împlinirii de sine” își neglijează în diferite grade copiii- care cresc ocrotiți, educați, îngrijiți de substitute ale părinților (bone, creșe, grădinițe, școli, centre de zi, televizor, internet, computer), se angajează în mod irațional în relații care îi mutilează spiritual și afectiv. Bătrânul nu are înțelepciune, se plânge că nu este respectat, dar nici nu mai are calități pentru care era venerat cândva. Mutația suferită în planul valorilor, pierderea sensului angajamentelor față de obligațiile familiale, devalorizarea noțiunilor de familie, căsătorie, responsabilitate afectează în special membrii vulnerabili ai familiei. Se pare că lumea în care trăim este una care nu numai că și-a pierdut busola, dar nici nu mai știe de unde a plecat și unde trebuie să ajungă.”²⁷

Tendențele/mutațiile în familia românească contemporană, consecința a unor factori de ordin social sunt următoarele:

- liberalizarea sexualității premaritale (înlăturarea tabu-ului virginității), cu consecințe în comportamentul adolescenților, cât și în atitudinile sociale ale acestora;
- ilegitimitatea nașterilor (corelat cu) determină apariția unei noi categorii sociale ce ridică multiple probleme psiho-sociale- „părinții adolescenți”;
- instabilitatea crescută a căsătoriilor, în special în primii 5-7 ani;
- familiile monoparentale paterne sau maternelor care apar fie în urma divorțului sau abandonului familial, decesului, detenției unuia dintre părinți etc.²⁸ Principalele probleme care afectează dezvoltarea copilului în familiile monoparentale maternelor sunt:

²⁵ Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, op.cit., p. 109.

²⁶ Ibidem, p. 110.

²⁷ Emilia Maria Sorescu, *Bătrânețea între binecuvântare și blestem. Sociologia bătrâneții*, Editura Universitaria, Craiova, 2010, p. 29-30.

²⁸ Studiu Național privind situația copiilor străzii, Organizația Salvați Copiii cu sprijinul Reprezentanței UNICEF în România, Gabriela Alexandrescu (coordonator), 1998-1999, p. 79.

- a. Dificultăți financiare care pot conduce la transferări de rol către copil, în sensul că acesta poate fi obligat să obțină venituri prin diverse activități (cerșit, prostituție, furt etc.);
- b. Urmare absenței figurii paterne din familie, mamele singure încearcă să preia o parte sau în întregime rolurile masculine, ceea ce afectează resursele care ar trebui alocate socializării copiilor;
- c. Mamele își modifică și stilul de relaționare cu copiii, fapt ce antrenează apariția unor bariere între rolurile de adult și cele de copil. Datorită absenței soțului, mama îi atribuie treptat copilului rolul de partener, de suport afectiv, substitutiv tatălui, ceea ce îl forțează pe copil să-și dezvolte maturitatea în avans, în neconcordanță cu vârsta sa biologică. În familiile cu un nivel de trai redus, copilului i se pot atribui sarcini de rol specifice tatălui, fiind forțat să preia parte din acestea, iar incapacitatea exercitării lor și teama de posibilele sancțiuni pot genera frustrări puternice și angoase, care prin repetare, duc la situația de abandon, copilul preferând soluția plecării de acasă;
- d. Mamele singure nu pot exercita un control parental eficace, ceea ce determină aderarea copilului la diferite grupuri marginale, apariția fenomenului de absentism și scăderea randamentului școlar.

Unitatea familială este cea care suferă transformări multiple în cazul plecărilor în străinătate. Desigur, este necesar să discernem între migrările temporare și cele definitive, cele în care pleacă un singur membru al familiei și cele în care părinții aleg să plece împreună cu copiii. În fiecare dintre aceste situații aveam de-a face atât cu avantaje cât și dezavantaje.

Este un alt fenomen care a luat amploare și care poate avea, în timp, efecte dăunătoare asupra statului nostru, dat fiind numărul mare de migranți. Convenția Europeană referitoare la statutul juridic al lucrătorului migrant prevede dreptul la reîntregirea familiei în condițiile în care lucrătorul migrant își desfășoară activitatea pe teritoriul acelei țări în mod legal și dispun pentru familia sa de o locuință considerată normală pentru lucrătorii naționali din regiunea unde este angajat.²⁹

Familiile, din ce în ce mai numeroase, care au trăit sau trăiesc experiența migrației la muncă în străinătate s-au confruntat cu probleme de o gravitate ridicată, materializate în decizii de divorț, micșorarea ratei natalității, încurajarea vieții libertine, reducerea numărului căsătoriilor, creșterea vârstei de întemeiere a familiilor. Pe de altă parte, deplasarea unuia dintre membrii familiei pentru o perioadă în străinătate poate să ducă la modificări de roluri și funcții în familie: cel care rămâne în țară preia funcția de cap de familie iar efortul membrilor familiei de a îndeplini sarcinile celui plecat este adesea resimțit negativ.³⁰

Funcționalitatea optimă a sistemului familial este asigurată prin distribuirea și exercitarea corespunzătoare a rolurilor specifice la nivelul familiei. Confruntată cu fenomenul migrației, familia suferă schimbări structurale și întâmpină dificultăți întrucât trebuie să asigure îndeplinirea aceluiași set de nevoi, dar într-un context fundamental modificat. Prin plecarea la muncă în străinătate a unui membru al familiei se produce un dezechilibru la nivelul sistemului familial în planul exercitării rolurilor, iar disfuncția trebuie rezolvată printr-o redistribuție a sarcinilor specifice. Dacă plecarea unui membru al familiei aduce un plus în zona satisfacerii necesităților primare (hrană, îmbrăcăminte, condiții de locuire mai bune etc.) există posibilitatea unei pierderi în zona satisfacerii necesităților de ordin afectiv, iar, în acest caz, membrii

²⁹ Tereza Bulai, *Fenomenul migrației și criza familială*, Editura Lumen, Iași, 2006, p. 45.

³⁰ Maria Pescaru, *Consecințele migrației familiei contemporane asupra creșterii și educării copiilor*, Conferința Internațională a Societății Sociologilor din România- *Reconstituind Socialul. Riscuri și solidarități noi*, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, 2-4 decembrie 2010.

sistemului familial cei mai afectați sunt copiii.³¹ Prin urmare, putem spune că există cazuri în care migrația a condus la divorț, așa cum afirmam mai sus, dar și cazuri în care migrația apare ca strategie de supraviețuire după divorț. În primul caz, avem în vedere faptul că fenomenul migrației are ca efect slăbirea relațiilor dintre soți, atât ca urmare a distanței fizice dintre aceștia, cât și ca urmare a dificultăților inerente procesului migratoriu. Îndeosebi, atunci când migrația durează mai mulți ani, părintele emigrant riscă să devină deprimat. De cealaltă parte, părintele rămas în țară, confruntat la rândul său cu dificultăți în gestionarea sarcinilor familiei rămase în totalitate ca responsabilitate a sa, poate considera că o soluție mai favorabilă este divorțul și poate, recăsătorirea. În al doilea caz, ipoteza este motivată de nevoia de a obține resursele financiare necesare susținerii familiei de către singurul părinte. Această situație apare mai ales atunci când părintele în grija căruia rămâne copilul se poate baza pe sprijinul familiei extinse (bunicii, alte rude).³²

Cea mai gravă situație este de departe cea în care ambii părinți pleacă la muncă în afara țării iar copiii rămân lipsiți de protecția, grija și dragostea acestora, lucruri care nu vor putea fi înlocuite de persoanele în grija cărora sunt lăsați cei mici. Acest subiect îl voi dezbate pe larg în capitolul următor.

Capitolul IV „Efectele migrației părinților la muncă în străinătate asupra copiilor” reprezintă capitolul de căpătâi al lucrării.

Una dintre consecințele cu cele mai profunde implicații negative ale migrației românilor este că o mare parte a generației actuale de copii din România crește fără sprijinul de neînlocuit al părinților. Plecarea unuia dintre părinți sau a ambilor, provoacă urme adânci, de neînlocuit în evoluția copiilor care rămân acasă. Acestea sunt asemenea unor cicatrici interioare, pe care nu le putem vedea și prin urmare, va fi foarte greu să le vindecăm. De foarte multe ori nici nu știm că ele sunt acolo. Aceasta este diferența între rănilor fizice, cele vizibile dar care se șterg cu timpul, și cele interioare, lăuntrice împotriva cărora este foarte greu de luptat. Copiii reprezintă încă dinainte de nașterea fizică, un motiv de bucurie, o veste care ne aduce speranță, nădejde, care ne umple sufletul de entuziasm. Poate și din această cauză uităm cât este de mare responsabilitatea noastră ca părinți față de nașterea, creșterea și educarea acestora. Uităm, de multe ori, că o dată ce ne-am decis să aducem pe lume un copil, prioritățile noastre se schimbă, modul de viață și de gândire capătă alte conotații. Și mă refer aici, la faptul că, această situație ne responsabilizează ca ființe umane și sociale, ne diminuează condiția noastră egoistă de a ne raporta la cei din jurul nostru.

În climatul actual în care trăim, ordinea firească a lucrurilor a luat însă o întorsură negativă și, cel mai trist este că, în prezent, prin ceea ce facem, noi punem bazele viitoarei societăți în care vor crește copiii noștri. Prin urmare, de noi depinde, cum îi formăm și cum le pregătim terenul pentru viață.

Migrația la muncă în străinătate, se produce, așa cum am dezbătut până acum, pe fondul marilor lipsuri financiare. Realitatea socială românească actuală nu mai reprezintă pentru mulți dintre noi, locul unde să ne putem realiza profesional sau unde putem duce un trai, cel puțin liniștit, cu familia. Datorită acestui fapt, foarte mulți români au ales calea străinătății, calea despărțirii de cei dragi, o cale care poate părea salvatoare la început dar care în timp va avea

---

³¹ Organizația Internațională pentru Migrație, *Migrația și efectele ei în plan familial*, prep. dr. Adrian Lupu, *Importanța redistribuirii rolurilor în familiile de migranți*, suport de curs adresat participanților la proiectul *Migrația și traficul minorilor neînsoțiți: măsuri urgente pentru minorii aflați în situație de vulnerabilitate extremă*, p. 45.

³² Ionel Stoica, *Tentația migrației. Necesitate și oportunitate într-o lume globalizată*, Editura Militară, București, 2011, p. 236.

efecte nocive atât la nivel individual/familial cât și societal. Pentru a putea asigura măcar o parte din nevoile de bază ale membrilor din familie, mulți români sunt constrânși să aleagă munca pentru străini, datorită lipsei locurilor de muncă din țara noastră, lipsei unui sistem de guvernare eficient care să asigure cetățenilor săi o stabilitate economică. În România diferențele de clasă sunt din ce în ce mai vizibile, fiind împărțite în structuri de oameni foarte bogați, care reprezintă o minoritate națională, și majoritatea covârșitoare constituită din oamenii săraci, care nu dispun nici de cele mai elementare condiții de trai și unde subcultura, educația deficitară, igiena precară sunt extrem de evidente. Lipsa clasei de mijloc face așadar ca România să cadă într-o prăpastie de neimaginat.

Din păcate, soluții există dar nu știm cât se poate sau cât se dorește ca acestea să fie puse în practică. Cert este că de la o societate bazată pe egalitarism, în care nu am știut cum să ne comportăm altfel sau nu ni s-a permis și după care mulți încă suspină melancolic, acum, încă o dată, nu reușim să găsim un sistem de conduită și de conducere eficient după care să ne organizăm. Poate că aceasta este menirea românului, să se pătimească și, urmând doctrina creștină, în maniera aceasta, să-și câștige mântuirea. În felul acesta, trebuie să încetăm să ne mai plângem, pentru că nu reușim să avem idei și planuri originale de gândire care să ne aducă eficiență și câștig. Am fost obișnuiți de mici, încă de la debutul nostru în mediul școlar, să reproducem ideile, gândirea, concepțiile altora, fără să ne căznim câtuși de puțin să căutăm noi înșine alte variante sau să găsim alte soluții. Spiritul acesta de imitație, în speță mimesisul, ar trebui privit în înțelesul pe care vechii greci îl dădeau termenului, acela de imitare a unui tipar sau model, dar nu al esenței care dă specificul personalității. Mimesisul trebuie privit aici ca imitare a unui comportament sau mai bine zis, respectarea unui sistem de valori general acceptat, care stă la baza ordinii sociale. Însă, raportarea la ceilalți nu înseamnă imitație, deoarece aceasta reduce complexitatea personalității umane la condiția de ființă incapabilă să-și valorizeze propria unicitate, societatea apărând astfel ca o colecție de indivizi asemănători, relaționați în plan social de „instinctul gregar al asocierii prin intrarea în rezonanță a modelelor similare de conduită comunitară”³³.

Dar să revenim asupra temei dezbătute în această lucrare și anume efectele pe care plecarea la muncă în străinate a părinților le produce asupra copiilor. Acest fapt își pune amprenta asupra formării personalității copilului, indiferent dacă acesta are o vârstă mai fragedă sau a atins deja pragul adolescenței. Cu siguranță că este cu atât mai grav cu cât micul candidat la umanitate este părăsit de părinți când abia învață să ia contact cu mediul care-l înconjoară.

Ca lucrător social am, de câțiva ani, obligația și responsabilitatea să veghez la respectarea drepturilor copilului și urmare acestei profesii am întâlnit nenumărate familii și copii care se aflau în situații grele de imaginat din toate punctele de vedere. Pot spune că în prezent, statul, deși cu o politică legislativă mai bine pusă la punct decât în trecut, nu dispune de mijloace suficiente și mai ales de calitate, pentru implementarea prevederilor juridice ceea ce duce la o destabilizare a sistemului de protecție a copilului. Pe de altă parte, societatea este bulversată de această incapacitate a statului, punând-o pe seama dezinteresului real față de problemele reale ale oamenilor și confundă, de foarte multe ori, protecția pe care o poate asigura statul cu obligația substituirii drepturilor familiale/părintești. Fac referire aici la faptul că obligația principală privind asigurarea unei evoluții favorabile copiilor revine părinților, statul fiind abia pe locul doi și intervenția lui limitându-se în acțiunea atunci când situația o impune, anume când siguranța și dezvoltarea copiilor sunt puse în pericol în mediul lor natural de viață.

---

³³ Buzărnescu, Ștefan, *Doctrine sociologice comparate. Antologie și crestomație de texte*, Editura de Vest, Timișoara, 2007, p.94.

În ceea ce privește situația migrației la muncă în străinătate din perspectivă legislativă, așa cum spuneam mai sus, există prevederi în acest scop³⁴ însă statul român nu are politici pentru punerea lor în aplicare așa cum ar trebui, nu dispune de suficiente resurse și instrumente pentru implementare. În consecință, această nouă generație, ai cărei părinți sunt plecați peste hotarele țării să le asigure o viață mai bună, economic, crește și se dezvoltă de una singură, fără modele parentale de urmat și cu comportamente deviate, pe care în timp, societatea, le va resimți din plin.

Am împărțit această mare categorie de efecte pe care le produce migrația părinților asupra copiilor în două mari grupe și anume: **efecte pozitive și efecte negative**, urmând să le detaliez pe fiecare în parte.

A. Efecte negative, pe care plecarea la muncă în străinătate le produce asupra copiilor, identificate atât în urma consulării elementelor doctrinare de specialitate, statisticilor naționale precum și rapoartelor de cercetare proprii dar și de către alte instituții și persoane interesate de amploarea fenomenului sunt:

1. Apariția și dezvoltarea fenomenului de **abuz asupra copilului**
2. **Neglijarea** copilului
3. **Efecte juridice** privind încălcarea unor drepturi fundamentale ale copilului
4. **Efecte psihologice:**
  - ✓ durere, anxietate, depresie
  - ✓ singurătatea copiilor și efectele separării de părinți (deprivarea maternă și paternă)
  - ✓ sinuciderea
5. **Efecte sociale:**
  - ✓ devianța
  - ✓ devianța școlară
  - ✓ delinquența juvenilă

Plecarea părinților la muncă în străinătate și lăsarea copiilor în țară poate îmbrăca forma unui **abuz asupra copilului**, funcție de situația dată.

Subiect tabu pentru Romania deceniile trecute, astăzi fenomenul de abuz asupra copilului este o realitate recunoscută, puțin studiată și mai puțin susținută prin programe de prevenire și intervenție. Dacă la nivel internațional primele demersuri se făceau la începutul anilor 60, la nivel național prima cercetare s-a realizat în anul 1996, pentru ca în 2003 să fie incluse într-un raport oficial primele cazuri de abuz asupra copilului și abia la începutul anului 2005 să intre în vigoare *Legea nr. 272 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*, care definește conceptul de abuz asupra copilului astfel: „*Prin abuz asupra copilului se înțelege orice acțiune voluntară a unei persoane care se află într-o relație de răspundere, încredere sau de autoritate față de acesta, prin care este periclitată viața, dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială, integritatea corporală, sănătatea fizică sau psihică a copilului*”³⁵.

Primele abordări ale specialiștilor în domeniul medical asupra rețetelor tratamente aplicate copilului s-au axat în primul rând pe abuzul fizic și s-au concentrat asupra rănilor “deschise”, dând mai puțină atenție repercusiunilor emoționale, comparativ mai subtile. Fracturile, rănilor,

---

³⁴ *Ordinul 219/15.06.2006* emis de secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului-privind activitățile de identificare, intervenție și monitorizare a copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate; *Legea 272/2004* privind protecția și promovarea drepturilor copilului; *Ordinul 286/06.07.2006* emis de secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului pentru aprobarea Normelor Metodologice privind întocmirea Planului de Servicii și a Planului Individualizat de Protecție; *Codul familiei*; *H.G. nr. 683/2006* pentru completarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate aprobate prin H.G. nr. 384/2001; *Decretul nr. 31/1954* privind persoanele fizice și juridice.

³⁵ Art. 89, alin. 1 din *Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului*.

arsurile nu duc *per se* la probleme emoționale, cognitive și sociale de lungă durată care să perturbeze dezvoltarea unui copil. Efectul perturbator, din punct de vedere psihologic, apare când rănilor sunt provocate de persoana de la care copilul așteaptă siguranță și grijă, în aceste situații sursa de ajutor devenind sursă de atac.³⁶

Conform cercetărilor efectuate și structurate în literatură de specialitate în cazurile copiilor victime ale abuzului/neglijării, diagnosticul este cel de sindrom de stres post-traumatic³⁷, recunoscut prin următoarea simptomatologie:

- Anxietate generalizată
- Stare depresivă/depresie
- Amintiri obsesive
- Tulburări de ritm ale somnului
- Inhibiție cognitiv-comportamentală sau hiperexcitabilitate
- Comportament de evitare, negare
- Comportamente agresive

Pe termen lung, abuzul produce modificări grave în structura personalității copilului, cu consecințe grave în timp, ce se regăsesc la adult într-un comportament cu dificultăți de adaptare și integrare socială.

Aceste modificări sunt:

- *disfuncții în sfera sexuală* (hipersexualitate, respingerea actului sexual sau tulburări în alegerea partenerului sexual, de tipul pedofiliei sau homosexualității);
- *perpetuarea comportamentului abuzator*;
- *comportament autoagresiv* (tendințe suicidare, comportament autodestructiv, consum exagerat de alcool sau substanțe psihoactive);
- *comportament agresiv față de alte persoane* (agresivitate verbală sau acte violente propriu-zise);
- *tulburări în sfera afectivă* (impulsivitate și violență; izolare socială; neîncredere în sine și în ceilalți; labilitate emoțională; autculpabilizare; anxietate conjuncturală legată de persoane, situații și fapte care au caracterizat situația de abuz);
- *tulburări de relaționare, adaptare și integrare socială* (dificultăți de adaptare profesională, incapacitate de constituire a unui cuplu stabil, neconflictual).

Tipuri de abuz:

- abuz fizic;
- abuz emoțional (psihologic);
- abuz sexual;
- abuz economic;
- abuz societal;
- abuz instituțional

2.Neglijarea copilului

Plecarea la muncă în străinătate a părinților constituie în foarte multe situații, cazuri de neglijare gravă sau diverse forme de exploatare asociate formelor de abuz asupra copilului. Se pune problema modului în care copiii rămași în supravegherea altor persoane sunt îngrijiți și educați de aceștia. Există situații în care persoana de îngrijire neglijează copilul din toate

---

³⁶ Ibidem, p. 133.

³⁷ În anul 1980, prin includerea în manualul DSM-III (revizuit în 1987), s-a recunoscut sindromul de stres post-traumatic (Post Traumatic Stres Disorder- PTSD) ca fiind o categorie aparte de diagnostic "oficial", aplicată copiilor care au suferit experiențe traumatice.

punctele de vedere. Acest comportament vine în contradicție cu ceea ce oferă de obicei părinții copiilor lor (hrană, afecțiune, educație, îngrijire, ocrotire).³⁸

Juridic, *neglijarea*, este definită ca *omisiunea, voluntară sau involuntară, a unei persoane care are responsabilitatea creșterii, îngrijirii sau educării copilului de a lua orice măsură subordonată acestei responsabilități, fapt care pune în pericol viața, dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială, integritatea corporală, sănătatea fizică sau psihică a copilului*.³⁹

3. Efecte juridice privind încălcarea unor drepturi fundamentale ale copilului

Interesul pentru drepturile copilului a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a luat naștere prima mișcare preocupată de aspecte referitoare la dezvoltarea copilului, care pleda pentru protecția acestuia împotriva neglijării, exploatării și a violenței. În Europa, perioada s-a caracterizat prin deschiderea unui număr considerabil de instituții publice de ocrotire, școli și instituții separate pentru copii delicvenți, precum și de tribunale pentru minori.

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului a încununat, prin prevederile sale, evoluția calitativă a dezbaterilor politice care au avut ca subiect copilul și copilăria. Acest document a propus o atitudine nouă față de copil accentuând faptul că, orice copil este o individualitate înzestrată, încă de la naștere, cu toate drepturile umane, cu nevoie de îngrijire specială, de protecție adecvată trebuințelor sale și a impus, mai ales, ca măsurile dezirabile pentru realizarea acestei protecții să se refere la toți copiii, indiferent de rasă, sex, religie, naționalitate.⁴⁰

România a ratificat Convenția pe 28 septembrie 1990 prin Legea nr. 18/1990 și s-a inspirat din aceasta atunci când a elaborat Legea nr. 272/2004 *privind protecția și promovarea drepturile copilului* care a introdus în România o nouă viziune asupra copilăriei. Aceasta a refuzat să-i vadă pe copii ca pe niște mini-cetățeni și a subliniat că drepturile copilului fac parte din categoria drepturilor omului.

Spre deosebire de legislația anterioară, care conținea dispoziții doar pentru copiii aflați în dificultate și care aveau nevoie de măsuri de protecție, legislația actuală își extindea prevederile asupra tuturor copiilor (fie că trăiesc împreună cu părinții lor sau separat de aceștia; fie că au sau nu nevoi speciale de educație sau îngrijire medicală etc.), acoperind astfel majoritatea situațiilor în care se poate găsi un copil.

Migrația părinților la muncă în străinătate produce și efecte juridice în ceea ce privește respectarea drepturilor copiilor care rămân în țară ducând în mod vizibil la încălcarea unor drepturi fundamentale ale acestora, drepturi prevăzute atât în acte internaționale amintite mai sus cât și în legislația autohtonă. Pe cele pe care le-am identificat le amintesc în continuare cu detalierea de rigoare:

- *dreptul copilului de a crește alături de părinții săi;*
- *dreptul la educație;*
- *dreptul la un nivel de trai adecvat;*
- *dreptul la sănătate;*
- *dreptul copilului la odihnă și vacanță și protecție împotriva exploatării prin muncă;*
- *dreptul la protecție specială și asistență din partea statului.*

---

³⁸ Tereza Bulai, op. cit., p. 66.

³⁹ Art. 89, alin.2 din Legea nr. 272/2004 *privind protecția și promovarea drepturilor copilului*.

⁴⁰ Ibidem, p. 28.

4. Efecte psihologice

4.1. Durere, anxietate și depresie

Migrația lasă urme adânci în dezvoltarea psiho-afectivă a copiilor. Copiii ai căror părinți sunt plecați în străinătate reprezintă un grup vulnerabil, aflat în situație de risc. Printre efectele negative amintim: durerea, emotivitatea, timiditatea, teama, întârzieri în dezvoltarea psihică, depresie. Mai mult, potrivit cercetărilor efectuate în domeniu s-a stabilit că cei cu vârste peste zece ani suferă și de deviații comportamentale și se luptă deja cu dependența de alcool și de țigări. Cei mai expuși diferitelor riscuri sunt copiii care provin din familii în care mama este plecată la muncă în străinătate.⁴¹

- **Durerea** este indicatorul și semnalul răului, iar efectul ei este suferința pe care o resimte individul în planul conștiinței sale ca sentiment al alterității. Pe lângă aspectul somatic și psihic, durerea morală este acel sentiment penibil care rezultă din nesatisfacerea tendințelor sau a dorințelor individuale, este chinul eșecului, al neîmplinirii. Durerea fizică este, în sfera somatică, ceea ce reprezintă frustrarea în planul sufletesc și eșecul în planul conștiinței morale. Orice durere, ca suferință, este însoțită de un sentiment al înfrângerii și o experiență emoțională și morală a individului, care îl separă de lume, îl individualizează, îl invalidează și-l închide, limitându-l în felul acesta ca persoană. Durerea apare ca o piedică importantă și imediată în elaborarea existenței umane.⁴²

Caracteristic separării de părinți este acest sentiment de durere pe care îl resimte copilul. Durerea în mod evident, este o reacție normală, interiorizată la pierdere. Ea apare și atunci când are loc separarea părinților de copii, separarea de o persoană semnificativă, de pierderea poziției comunitare, a visurilor, a credinței, a limbii materne, a rudelor, a țării de origine. Toate acestea se întâmplă întrucât în viață au loc mereu schimbări, pierderi și dureri pe care începem să le experimentăm încă de la naștere. Durerea presupune trăiri emoționale intense și variate: regret, neîncredere, disperare, singurătate, resentimente, dor, dragoste, apreciere, sentimentul lipsei de sens. Altfel spus, pentru a fi vindecată, durerea are nevoie de atenție.⁴³

- **Anxietatea** sau angoasa, reprezintă o emoție unică, întrucât elementul definitoriu al acesteia, *ambiguitatea* (informațiilor disponibile) sau *incertitudinea* (starea psihologică rezultantă), care are în principal origini existențiale, nu face decât să îi mobilizeze pe indivizi în sensul adaptării.⁴⁴ Pentru a supraviețui, indivizii umani au nevoie să găsească o semnificație a evenimentelor produse în această lume generatoare de confuzie și să își stabilească anumite repere individuale care să le definească propria relație cu lumea.

Tulburările anxioase sunt frecvente în copilărie și adolescență. Aceste afecțiuni se caracterizează prin îngrijorare cronică privind evenimente prezente sau viitoare și pot presupune o serie de tipare de reacții comune: pe plan comportamental (fugă și evitare), cognitiv (aprecieri negative cu privire la propria persoană) și fiziologic (excitație involuntară: ritm cardiac crescut, respirație accelerată, tremurături și tensiune musculară).⁴⁵

---

⁴¹ Ionel Stoica, op.cit., p. 234.

⁴² Constantin Enăchescu, *Tratat de psihologie morală*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, București, 2008, p. 167.

⁴³ Tereza Bulai, op.cit., p. 57.

⁴⁴ Richard S. Lazarus, *Emoție și adaptare. O abordare cognitivă a proceselor afective*, traducere din engleză de Iuliana Diaconu, Editura Trei, București, 2011, p. 311.

⁴⁵ Linda Wilmschurst, *Psihopatologia copilului. Fundamente*, traducere de Alina Pelea, Editura Polirom, București, 2007, p. 105.

Copiii ai căror părinți muncesc în afara granițelor țării manifestă la nivel psihologic simptome frecvente de deprimare. Dat fiind potențialul cunoscut al acelor care își etalează de mici exteriorizarea problemelor, este important să se ia în considerare factorii asociați cu dezvoltarea problemelor inițiale în comportamente ulterioare de risc. Întrucât exteriorizarea problemelor apare adesea împreună cu alte psihopatologii, acestea din urmă trebuie considerate ca fiind factori ce ajută la dezvoltarea problemelor inițiale cu comportamente de risc. În particular, mulți copii care manifestă exteriorizarea problemelor arată, totodată, și un nivel ridicat de anxietate/depresie.

Manifestări psiho-comportamentale la copiii care au unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate:

- deteriorarea conduitei școlare;
  - sentimente de abandon, de nesiguranță;
  - tristețe;
  - anxietate;
  - stări depresive;
  - atitudine de indiferență;
  - încăpățănare care poate merge până la un comportament agresiv ca rezultat al frustrării și al nevoii de atenție;
  - tulburări de atenție;
  - tulburări ale stimei de sine;
  - supraapreciere și subapreciere;
  - dificultăți de adaptare;
  - comportamente (pre)delicvente;
  - conduite sinucigașe.
- **Depresia în copilărie**

Depresia era înțeleasă de teoreticienii psihanalizei, ca o regresie la stadiul prim al dezvoltării ființei umane, stadiul oral, cu tendința de încorporare a obiectului pierdut. Pierderea dragostei părinților, respingerea parentală, în copilăria mică, pot cauza serioase injurii narcisismului infantil provocând sentimente ambivalente, exprimate, pe de o parte, de dorința inconștientă de a-i face rău părintelui, iar pe de altă parte, de frica de a pierde sprijinul acestuia. Din perspectiva teoriei atașamentului, depresia a fost pusă în relație cu eșecul în stabilirea unei relații securizante și stabile cu părinții, în perioada copilăriei. Tulburările cognitive și schemele negative erau văzute ca efect al unor părinți critici și intoleranți, al negării iubirii, al unor standarde comportamentale ambițioase și nerealiste fixate de către părinți, al unor modele de învățare sau/și unei pierderi traumatice precoce în timpul copilăriei mici.⁴⁶ Copilăria ne oferă ocazii importante de a învăța din lumea înconjurătoare. Ne dezvoltăm aptitudinile care ne permit să devenim ființe sociale și să participăm pe de-a întregul la viața de familie și la cea a comunității. Această perioadă timpurie a vieții este crucială pentru evoluția viitoare a vieții noastre. Experiențele și particularitățile copilăriei au o contribuție descrisă de toate școlile psihopatologice în structurarea tulburărilor de personalitate. Personalitatea părinților și starea lor de sănătate influențează atenția diferită acordată copiilor, la fel ca și durata prezenței părinților alături de copii. Disfuncționalitatea rolului parental, cu părinți agresivi și instabili, favorizează apariția unor trăsături de tip antisocial sau borderline prin comportamentul abuziv sau neglijent.

---

⁴⁶ Jörg Richter, *Rolul parental și antecedente de depresie*, în Revista rețelei pentru prevenirea abuzului și neglijării copilului *Copiii de azi sunt părinții de mâine*, Nr. 10 din Iulie 2002, traducere de Ana Muntean, p. 50.

Vârsta la care copilul e dezavantajat de experiențele de viață negative are, la rândul ei, un rol decisiv. Cu cât vârsta copilului e mai mică, efectul acestor influențe parentale sau de mediu cresc, prefigurându-se trăsături dizarmonice.⁴⁷

- **Depresia în adolescență**

Perioada adolescenței este deficilă chiar și pentru copiii normali. În tot acest tumult se formează rețelele personale și se repetă comportamentul unui adult. Ca un rezultat al faptului că funcțiile interne independente ajung la un nivel funcțional, urmează separarea de părinți și adulți. Atașamentul se schimbă. De la unul direcționat către părinți, adolescentul trece la un atașament față de grupul de semeni și la relații emoționale intense și de scurtă durată cu prietenii și partenerii.

Pentru adolescentul cu tulburări de comportament, reorganizarea și creșterea fizică au tendința să accentueze personalitatea emoțională imatură. La această vârstă, tinerii cu tulburări de comportament încep să-și dea seama că oportunitățile vieții nu le sunt la fel de accesibile ca și celorlalți. Prin urmare, conflictul dintre dorința de a fi independent și lipsa facultăților psihologice mature duce adesea la vise puternice și complet nerealiste în legătură cu cariera, în timp ce interesul pentru învățare dispare. Din cauza faptului că sunt la școală sau singuri majoritatea zilei, acești adolescenți își dezvoltă norme de grup anormale. Acesta poate fi doar un semn al copilăriei și adolescenței lor foarte singuratice. În societatea de astăzi, copiii și tinerii nu mai ocupă un rol în societate precum în trecut iar viața pare să nu aibă un scop. Orice adolescent normal consideră că trebuie să termine cât mai repede cu copilăria. Este posibil să existe chiar și o perspectivă neurologică a abordării/problemei. Separarea și abandonul timpuriu pot cauza accelerarea vitezei dezvoltării fizice a copiilor ca „mecanism natural de apărare”. Cu toate acestea, prețul maturizării timpurii o constituie lipsa adâncimii în diferite faze ale etapelor de dezvoltare.⁴⁸

4.2. Singurătatea copiilor și efectele separării de părinți

Durata absenței unui membru al familiei poate fi asociată cu o serie de probleme sau cu neasigurarea unor nevoi ale copilului. Nevoia de afecțiune scade odată cu creșterea duratei absenței părinților, fiind înlocuită cu nevoie de comunicare cu aceștia. Copiii proveniți din familii cu părinți la muncă în străinătate au mai multă nevoie de încurajare și recunoaștere tocmai pentru că, în absența acestora nu au decât un acces limitat la dragostea necondiționată de tip părintesc.⁴⁹

Deprivarea maternă

Copiii cu unul sau ambii părinți plecați la muncă în străinătate au sentimentul pierderii stabilității familiale, trăind cu teama pierderii atașamentului și dragostei părintești. Aceștia pot nega realitățile circumstanțiale care au determinat „abandonul” și refuză să creadă că părintele nu mai este disponibil pentru ei. Se hrănesc cu amintirile pe care le au cu părintele sau părinții plecați, se bucură să privească poze și să citească scrisori sau e-mail-uri de la aceștia. Sunt capabili de orice compromis pentru a vorbi cu părintele, într-o manieră anume. Unii se vor simți coplesii de tristețe sau anxietate, în timp ce alții, de teamă și culpabilizare.

Efectele deprivării materne, respectiv efectele separării copiilor de mamă (sau de o persoană care să poată înlocui figura maternă, oferind copilului o relație stabilă, personală, afectivă), au fost descrise de numeroși teoreticieni după al Doilea Război Mondial. Un exemplu

---

⁴⁷ Mircea Lăzărescu, Aurel Nireștean, *Tulburări de personalitate*, Editura Polirom, București, 2007, p. 120.

⁴⁸ Ibidem, p. 227.

⁴⁹ Tereza Bulai, op.cit., p. 57.

analizat de aceștia a fost reprezentat de condițiile instituționale ale creșterii sugarilor și copiilor mici, în mod nediferențiat, lipsit de afecțiune, care prezentau un sindrom de nedezvoltare psihică, de apatie, pe care l-au numit „depresie anaclitică”, depresie datorată lipsei de suport. Copiii caracterizați astfel, deși la vârsta când ar fi trebuit să se ridice și să pășească, stăteau immobili, cu ochii inexpresivi, într-o stare de torpoare. Ei prezentau adesea comportamente autostimulative, autoerotice. Această descriere a fost recunoscută ca fiind reprezentativă pentru cei crescuți în condiții de hospitalism, într-un sistem instituțional cu caracter medical, în care copiii erau bine îngrijiți din punct de vedere strict medical, dar nu erau tratați ca persoane autonome, cu trebuințe și tendințe proprii, având o istorie personală. În completarea acestei descrieri vine ideea că mediile în care interacțiunile adult-copil sunt de intensitate redusă, iar îngrijirea se desfășoară într-un stil impersonal, tabloul psihic al copiilor afectați de deprivarea maternă poate evolua spre psihopatie.

John Bowlby, poate cel mai renumit cercetător al domeniului relației mamă-copil și al consecințelor deprivării materne, aduce încă din 1951 date importante privind efectele, considerate de el, practic irecuperabile, ale separării durabile de mamă în copilăria timpurie (perioada 0-3 ani). Consecințele primordiale ale unei astfel de separări sunt stagnarea și întârzierea în dezvoltare. În cele trei volume ale lucrării *Attachment and loss* (Atașament și pierdere), autorul oferă o analiză extrem de fină și exhaustivă a factorilor traumatici ca frica de separare, frica de străini, durerea pierderii, anxietatea, furia, care apar drept consecințe în evoluția copiilor lipsiți de o figură stabilă de atașament. Documentat printr-un bogat material statistic și cazuistic, el demonstrează că pe măsură ce perioada de separare dintre un copil de vârstă fragedă și mama lui (sau o altă figură maternă constantă) este mai mare, cu atât va fi mai mare și posibilitatea ca dezvoltarea sa psihică să fie alterată.

Deprivarea paternă

Conceptul de *deprivare paternă* poate fi utilizat pentru a desemna diferite experiențe neadecvate de relaționare a copilului cu tatăl. Ea se manifestă în contextul absenței sau separării totale de tată sau chiar atunci când acesta este disponibil, dar din diferite motive nu se realizează un atașament normal cu copilul. Prezența și intervenția tatălui sunt indispensabile în creșterea și educația copilului fiind o precondiție importantă a creșterii și dezvoltării socio-morale adecvate a copilului, nu neapărat prin prezența sa fizică cât prin acțiunile sale educative specifice și calitatea relațiilor dintre el și copii.⁵⁰

4.3. Sinuciderea

Termenul *suicide*-suicid, apare în lumea franceză cu puțin înainte de 1700, înlocuind expresia *meurtre de soi-meme- omor asupra propriei persoane*, utilizată până atunci, e un semn al acestei evoluții. Rezistența venită din partea autorităților n-a dispărut, dar puțin câte puțin, între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, întrebarea începe să fie formulată în mod public, existând voci care îndrăznesc să revendice libertatea fiecărui om de a răspunde la ea, fapt ce determină statul să adopte o atitudine tot mai inflexibilă.⁵¹

Începând cu anul 1897, când apare celebrul tratat al lui E. Durkheim *Le suicide*, sociologii, psihologii, psihanaliztii, medicii, utilizând statisticile contemporane, au abordat suicidul din punctul de vedere al disciplinei lor.

Din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, au existat oameni care au ales să moară. Nici când această alegere n-a lăsat pe nimeni indiferent. Aclamat în rare ocazii ca act de

---

⁵⁰ Tereza Bulai, op.cit., p. 60.

⁵¹ Maria Roth-Szamosközi, *Protecția copilului – dileme, concepții și metode-*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999, p. 10.

eroism, a făcut cel mai adesea obiectul reprobării sociale. Suicidul este considerat, în aceeași măsură, o insultă adusă lui Dumnezeu care ne-a dăruit viața, dar și societății care are grijă de bunăstarea membrilor ei. Să refuzi darul lui Dumnezeu și să refuzi realitatea socială în care trăiești, sunt două păcate pe care factorii de decizie din spațiul religios, ce greează binefacerile dumnezeiești, și factorii de decizie politici, care organizează banchetul social, nu le pot tolera.⁵²

✓ **Sinuciderea la adolescenți**

Efectele negative ale unui deficit de educație se resimt la nivelul conștiinței morale a adolescentului și, implicit, al integrării sale armonioase în viața adultă. Manifestările deviante ale adolescentului de la calea normală de dezvoltare, dincolo de tulburările inerente vârstei ca atare, pot constitui un simptom indicativ pentru identificarea unor curențe de educație în domeniul moral. Majoritatea anomaliilor psihice, afective sau caracteriale ale adolescenților provin, de pildă, din absența realizării adecvate a funcțiilor familiei și responsabilității părinților, familia reprezentând, din acest punct de vedere, un gen de „personalitate colectivă” a cărei armonie sau dizarmonie au o rezonanță deosebită în structurarea personalității morale a adolescentului, în sănătatea și echilibrul său psihic. Absența unor exigențe educative, a unui proces de socializare adecvat poate genera numeroase erori, care contribuie, adeseori, la formarea unei personalități morale distorsionate, labile, aflate în conflict latent cu normele și valorile sociale și a cărei inadaptare constituie sursa celor mai multe acte cu caracter deviant.

De cele mai multe ori suicidul, pentru un adolescent, nu apare ca o realizare a ideii morții, ci mai degrabă ca ideea unei schimbări produsă de un factor declanșator exterior (de pildă, un conflict familial), ce poate face ca ideea atacului la propria persoană să fie percepută ca o soluție dorită, de atac asupra unei alte persoane. Spre deosebire de adulți, la care stările depresive se caracterizează printr-o lipsă de energie și o încetinire a manifestărilor motricității, prin dispariția bunei dispoziții, la copii se produce în stările depresive o stare de iritație, de excitație motorie. Depresia este rezultat al unei tulburări organice, și anume este legată de faptul că în structurile cerebrale nivelul unor mediatorii cum ar fi serotonina, dopamina, noradrenalina scade practic până la zero și omul trăiește o stare de pesimism, de depresie.⁵³

O profilaxie eficace a suicidului la adolescenți, în afara eforturilor terapeutice (care necesită medicație) constă în atenția la mediul familial, pentru înlăturarea de acolo a unor posibile elemente patogene, cu colaborarea mediului școlar, sau profesional. Este necesară adoptarea unei atitudini tolerante și de înțelegere, care să ușureze unele dificultăți de adaptare a adolescentului la exigențele societății.⁵⁴

5. Efecte sociale.

Fenomenul devianței. Operaționalizarea conceptului

Devianța reprezintă un fenomen esențialmente sociologic.⁵⁵ Din această perspectivă, devianța nu trebuie confundată cu nonconformitatea, ea face referire la nonconformitatea cu normele sociale generale, dar implică și conformitatea cu normele proprii unui subgrup social sau cu cele ale unei subculturi.⁵⁶ Unii sociologii consideră în general devianța drept o abatere a

⁵² George Minois, *Istoria sinuciderii. Societatea occidentală în fața morții voluntare*, traducere din franceză de Mircea Ionescu, Editura Humanitas, București, 1995, p. 9.

⁵³ Dmitri Avdeev, *Nervozitatea la copii și adolescenți*, traducere din limba rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Editura Sofia, București, 2008, p. 158.

⁵⁴ Iolanda Mitrofan, Doru Buzducea, *Consiliere și terapie centrată pe traumă*, Editura SPER, Colecția Caiete Experimentale Nr. 32, București, 2009, p. 24..

⁵⁵ S. Rădulescu, M. Piticariu, *Devianță comportamentală și boală psihică*, Editura Academiei R.S.R., București, 1989, p. 11.

⁵⁶ Cristina Neamțu, *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*, Editura Polirom, București, 2003, p. 18.

cărei natură poate fi stabilită numai în virtutea unei anumite definiții a conformității, devianța putând fi considerată astăzi drept fața complementară a conformității.⁵⁷

În sens larg, devianța include toate deviațiile de la comportamentul acceptat și dezirabil, inclusiv încălcările legii, provocând probleme sociale și stări de inadaptare. Prin devianță se înțelege orice conduită, gest sau manifestare care încalcă normele scrise sau nescrise ale societății sau ale grupului social particular din care face parte persoana care a avut o astfel de conduită.⁵⁸ Acest proces, care este și antisocial, cuprinde pe lângă încălcările legilor și încălcările regulilor stabilite de grupurile sociale (obiceiuri, tradiții), organizații și instituții (regulamente etc.).

5.1. Devianță școlară

Definită ca fiind *ansambul comportamentelor care încalcă sau transgresează normele și valorile școlare*⁵⁹, devianța școlară prezintă caracteristici similare comportamentului deviant, respectiv: relativitate, universalitate, normalitate. Aceasta rezultă în urma unui proces de interacțiune socială, în cursul căruia o anumită conduită este etichetată ca deviantă în funcție de intensitatea răspunsului emoțional al grupului, de norme și de situație. Situația învățământului românesc cunoaște, din păcate, în zilele noastre, o tristă degradare și dezorganizare, consecințe ale unui proces îndelungat, cu fluxuri și refluxuri generate de ample modificări introduse în angrenajul unui sistem atât de sensibil.⁶⁰

Principalele forme de manifestare a devianței școlare.

- *Copiatul*
- *Fuga de la școală sau/și de acasă.*
- *Absenteismul școlar*
- *Abandonul școlar*
- *Vandalismul școlar.*
- *Violența în școală.*
- *Toxicomania.*

5.2. Delincvența juvenilă

Delincvența juvenilă reprezintă este una dintre cele mai importante forme de devianță, un fenomen cu implicații negative atât pentru societate, cât și pentru destinul ulterior al tinerilor care cuprinde atât totalitatea delictelor (acte nepermise de lege și sancționate printr-o pedeapsă corecțională) și crimelor (violare a legii penale, dar și cele mai grave infracțiuni din încălcările aduse legii), incluzând astfel, în înțelesul ei criminalitatea (totalitatea faptelor criminale considerate într-o societate), cât și contravențiile și chiar unele acte de încălcare a normelor morale (cerșetoria, vagabondajul, prostituția, actele săvârșite de minorii care nu răspund penal).

Relația dintre devianța școlară și delincvența juvenilă

Relația devianță școlară-delincvență juvenilă atrage atenția și asupra unui alt aspect: continuitatea școală-comunitate. Din această perspectivă, trebuie remarcat că educația școlară poate contribui la diminuarea devianței școlare (și implicit a delincvenței juvenile) numai dacă devine socioterapeutică, adică numai dacă se deschide către problemele comunității și ale elevilor. Conduitele de devianță școlară și întreg lotul disfuncționalităților tradiționale-răspunsuri

⁵⁷ Albert Ogien, *Sociologia devianței*, traducere de Dana Lungu și George Neamțu, Editura Polirom, 2002, p. 223.

⁵⁸ Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, *Evoluții ale delincvenței juvenile în România*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 36.

⁵⁹ Cristina Neamțu, op.cit., p. 26.

⁶⁰ Tiberiu Horațiu Gorun, Adrian Gorun, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura Pro Universitaria, București, 2013, p. 7.

inadecvate, sfidare, neatenție, imposibilitatea de a obține succesul școlar, cu consecințele lor – nu se raportează automat la exercițiul defectuos al inteligenței sau al mecanismelor instrucției școlare; înțelegerea și semnificația lor provin din afara școlii. Dacă elevul vine la școală pentru a învăța, el nu-și lasă la porțile școlii conflictele, angoasele, dificultățile. Cadrul didactic trebuie să se adreseze tuturor acestor probleme. Rolul său este să determine învățarea, el trebuie să înțeleagă că aceasta se fondează și pe alte elemente decât doar o bună programare a transmiterii informației.⁶¹

Familia și școala- promotori ai educației sau factori declanșatori ai devianței

De regulă, când familia nu-și realizează eficient și în interesul superior al copilului funcțiile specifice, efectele asupra personalității copilului și asupra capacității sale de adaptare pot fi extrem de diverse, în funcție de: durata disfuncționalității, tipul de disfuncționalitate, vârsta copilului și gradul său de maturitate în momentul apariției disfuncționalității.⁶²

La începutul secolului trecut, în ton cu lumea modernă, Iuliu Maniu formula un imperativ categoric: „Avem nevoie de o educație sănătoasă”. Omul politic român avea în vedere dublul rol al educației: cel cognitiv, materializat în dezvoltarea capacităților cognitive și fondului cognitiv și rolul formativ, materializat în „învățarea” deprinderilor comportamentale solicitate de o anumită comunitate, în baza sistemului său de valori.⁶³ Altfel spus, o educație „sănătoasă” este educația care corespunde unui set de valori pe care se întemeiază idealul social: valori ce țin nemijlocit de cunoaștere, înțeleasă ca proces de ascensiune spre informații temeinice cu valoare de adevăr și valori ce țin de ceea ce generic denumim morală. O educație *sănătoasă* este, în același timp, individuală și societală, centrarea exclusivă pe una dintre coordonate conducând la acoperirea deficitară a finalităților.⁶⁴ Capitalul educațional –întemeiat în *raționalitatea alegerii și selecției valorilor*, conduce inevitabil la dezvoltarea capitalului social, existând o corespondență între valorile educaționale –capitalul social – idealul educațional.⁶⁵

Un factor social care contribuie la educarea copilului este școala. De multe ori profesorii, din lipsă de metode pedagogice, se raportează strict la programa școlară neținând cont de trăsăturile particulare ale fiecărui elev. Este necesar ca elevii să fie tratați la fel fără a se face discriminări în funcție de poziția socială a acestora. Subcultura de cartier este un alt factor care poate influența în mod negativ educația unui copil. Neglijat de familie și de școală, copilul se refugiază în mijlocul acestor grupuri pentru că acolo se vede integrat. De obicei în aceste grupuri se comit fapte grave.

Dintre toți acești factori, școala și familia sunt considerate principalele instituții de educație și de supraveghere a unui copil. În momentul în care în una dintre aceste instituții apare o problemă, aceasta se poate transforma în factor favorizant ai delicvenței juvenile.⁶⁶

Concluzii privind efectele negative ale plecării părinților la muncă în străinătate asupra copiilor

Atunci când vorbim de profilul copiilor care provin din familii cu cel puțin unul dintre părinți plecați la muncă în afara țării, acesta este similar celui al copiilor care provin din familii

---

⁶¹ Ibidem, p. 43.

⁶² Ibidem, p. 75.

⁶³ Horațiu Tiberiu Gorun, Adrian Gorun, *O istorie recentă a capitalului social. Marea ruptură și noua matrice existențială*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2012, p. 57.

⁶⁴ Ibidem, p. 58.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ A. Duble, Sofia Luca, R. Maisescu, C. Scripcaru, C. Luca, Mirela Vlad, *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2005.

monoparentale. Altfel spus, migrația, chiar și atunci când este temporară, are efecte pe termen lung asupra evoluției psiho-sociale a copiilor afectați de proces. Acestea depind în primul rând de durata migrației părinților, dar intensitatea lor nu poate fi măsurată sau evaluată atâta timp cât procesul nu s-a încheiat. Prin urmare, implicațiile negative ale migrației asupra generațiilor viitoare se vor vedea în timp, după câteva decenii și nu vor mai putea fi combătute.⁶⁷

Acești copii sunt privați de un model parental care să-i orienteze asupra valorilor și concepției despre viață, rolul de introducere și de ghid în socializare neputând fi îndeplinit optim de către bunici și cu atât mai puțin de alte persoane cu sau fără grad de rudenie.

B. Efecte pozitive ale plecării părinților la muncă în străinătate

Cum putem privi plecarea *părinților* la muncă în străinătate din perspectivă pozitivă? Greu de răspuns, dar și mai greu de înțeles. Adepții acestei dileme sunt împărțiți. Sunt voci pro dar și foarte multe voci împotriva acestui fapt. Plecarea nu este văzută, în mod necesar, drept un fapt negativ, sumbru, date fiind condițiile aproape inexistente din România în a avea un nivel de trai decent și un serviciu onorabil, echitabil prin prisma veniturilor și a prețurilor. România cunoaște din păcate două tipologii de locuitori: foarte bogați și foarte săraci. Nici nu știu cum ne mai numim și ce altceva ne diferențiază. Criteriile care au stat la baza fiecăreia dintre cele două ascensiuni sociale sunt ample, poate de discutat într-o teza de doctorat întregă... Cine sunt vinovații, de asemenea, este de prisos să ne întrebăm... Dar cine se face vinovat de dezvoltarea acestei generații pierdute în realitatea socială, sunt fără echivoc, părinții.

Prin urmare, copiii sunt în întregime responsabili acestora. Ceea ce este trist cu adevărat este că noi uităm să-i întrebăm, de cele mai multe ori, ce nevoi au ei cu adevărat, ce le lipsește și care sunt dorințele lor. Dacă am face lucrul acesta, am cugeta mai profund înainte de a lua orice decizie, care îi privește în mod direct și le influențează, în mod indirect, întreaga evoluție.

În numeroase statistici cu privire la *devianță*, un loc important îl constituie minorii și adolescenții care sunt lipsiți de siguranța, armonia și stabilitatea unei familii. În această categorie se încadrează copiii și adolescenții ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate, ei rămânând în grija altor persoane. Lipsa părinților, a autorității, a supravegherii și afecțiunii venite din partea acestora influențează dezvoltarea psiho-socială a copilului. În perioada copilăriei, copilul manifestă cea mai mare fragilitate, aportul părinților este hotărâtor pentru evoluția sa normală într-un viitor adult. Nevoile de bază ale copilului rămân într-un anumit mod neîmplinite sau sunt înlocuite cu o cantitate de bani sau daruri materiale pe care părinții le trimit adesea din străinătate. Totodată, în literatura de specialitate nu există studii care să dovedească faptul că lipsa de afecțiune din partea părinților și nevoile copiilor pot fi satisfăcute în mod pecuniar sau material. Este de dorit faptul ca persoanele de îngrijire care îi substituie pe părinți, să poată împlini aceste nevoi ale copilului și să educe cu autoritatea iubitoare caracteristică lor. Dar mai mult ca oricând, copiii au nevoie în perioada de creștere, de iubirea și siguranța parentală, peste nevoia de bani. Lipsa afecțiunii din partea părinților sau care le este trimisă prin corespondență de către aceștia, nu poate fi cumpărată cu daruri de natură materială și nici înlocuită cu afecțiunea persoanelor în îngrijirea cărora se află. Efectele se observă în special în rândul copiilor și adolescenților prin acte delictive, tratate în paginile care urmează.⁶⁸

Efectele pozitive ale abandonului temporar sunt legate de bunăstarea copiilor ai căror părinți sunt plecați în străinătate. În cele mai multe cazuri migrația părinților determină o creștere a nivelului de trai al copilului rămas acasă. O parte din banii economisiți de părinți în procesul

---

⁶⁷ Ionel Stoica, op.cit., p. 234.

⁶⁸ Tereza Bulai, op.cit., p. 66.

migrației este utilizată pentru educația copiilor, chiar dacă nu în puține cazuri se observă o dotare a copiilor care provin din familii cu părinți plecați în străinătate cu o serie de bunuri/articole moderne, nu neapărat preocupărilor lor actuale.

Precaritatea emoțională, carențele emoționale cu care acești copii cresc sunt înlocuite cu aceste bunuri materiale, care, îi pot afecta în direcție negativă, transformându-i în persoane fragile lăuntric, cu o afectivitate scăzută, incapabile de a e atașa emoțional în viață și de a-și construi relații solide. Desigur că în prezent, aceste afirmații pot rămâne niște simple speculații și pot fi privite de mulți rigoriști, cu rezervă, însă anii își vor spune cuvântul iar generațiile de copii de azi, vor fi adulții de mâine ai acestei țări.

Confortul material pe care părinții se zbat să-l asigure copiilor prin plecarea la muncă în afara țării nu susține de unul singur balanța motivelor pro-plecare și nici nu asigură acestora nevoile cele mai importante. Mărturie stau zecile de rapoarte de cercetare efectuate până în prezent de organisme private, publice sau persoane dornice să se adâncească în adevărul nepătruns. Răspunsurile copiilor sunt fără echivoc și fără interpretare, clare, simple și grăitoare de profunzime. Dorințele lor sunt departe de a duce o viață plină de lux dar fără părinți. Cel mai trist este că aceștia din urmă nu-și dau seama de asta și nu conștientizează care sunt cu adevărat momentele prețioase pe care le pierd pentru totdeauna, alegând să-și lase copiii să crească departe de ei.

Pe de altă parte, copiii sunt lăsați în îngrijirea rudelor, în cele mai multe cazuri a bunicilor, care sunt în foarte multe situații depășiți de responsabilitatea cu care au fost însărcinați. Diferența mare de vârstă dintre copil și bunic, nevoile lor distincte, îi face pe copii să se interiorizeze lăuntric și să le accentueze și mai mult durerea provocată de separarea de părinți dar să provoace de multe ori, conflicte cu aceștia, puse mai ales pe responsabilizarea acestora și îngreunarea lor cu treburile din gospodărie.

Suntem în prezent departe de vremurile în care vacanțele la bunici erau de neuitat și care ne luau ore întregi la începerea studiilor școlare, să povestim experiențele trăite. Acum copiii petrec vacanțe cu părinții lor, doar vacanțe sau poate nici acestea. Este cu adevărat tristă soarta lor.

Capitolul V reprezintă partea practică a lucrării. Cercetarea de față aduce în prim plan efectele pe care le produce plecarea în străinătate asupra copiilor, evidențiind părerile lor, care de cele mai multe ori, rămân neauzite, ca niște sunete mute. Părinții sunt prinși în vârtoarea multitudinii de probleme cu care se confruntă, cauzate, în opinia celor mai mulți, de neajunsurile financiare și lipsa locurilor de muncă din țara noastră, uitând adesea de nevoile copiilor lor sau lăsându-se amăgiți de iluzia satisfacerii acestora doar prin asigurarea celor materiale. Cu toți resimțim, de multe ori, nevoia unui confort material și facem tot ce putem pentru a-l dobândi, însă copiii au nevoie, mai ales în perioada de creștere de prezența părinților în viața lor. Ei se pot adapta condițiilor de trai mai precare însă lipsa figurii părintești din cotidianul lor le provoacă traume și cicatrici cu care rămân poate chiar întreaga viață. Totodată, momentele petrecute împreună, de care îi privăm pe copii nu le mai putem recupera niciodată. Devenim în felul aceasta, o societate împovărată de probleme și lipsuri ai cărei copii cresc și se dezvoltă într-o singurătate și o nesiguranță greu de apreciat în prezent.

Cercetarea a avut caracter exploratoriu și mi-am propus ca obiective generale următoarele:

- identificarea serviciilor furnizate de instituțiile de învățământ și de DGASPC Dolj pentru copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate;
- înțelegerea complexității fenomenului și a dimensiunii lui prin măsurători și estimări la nivel județean, printr-o analogie statistică la nivel național;

- identificarea cauzelor și consecințelor fenomenului prin analizarea părerilor copiilor și a managerilor intervievați;
- identificarea consecințelor pe care plecarea părinților la muncă în străinătate le are asupra copiilor, în plan social, psihologic, material, școlar;
- identificarea impactului pe care migrația îl are asupra familiei;
- să identific viziunea copilului aflat în această situație în ceea ce privește rolul lui de actor principal în fenomenul migrației părinților;
- identificarea măsurilor de prevenire a consecințelor negative ale plecării părinților în străinătate asupra copiilor, adoptate de instituțiile abilitate, în acest sens, din județul Dolj

Cercetarea s-a desfășurat în perioada iunie 2013- aprilie 2014.

Universul cercetării a fost delimitat de nouă instituții din județul Dolj, opt unități de învățământ unde s-au cules datele pentru chestionarele copiilor, împreună cu adrese oficiale prin care aceștia își dădeau acordul în vederea aplicării chestionarelor și Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Dolj precum și copii din județul Dolj cu vârsta cuprinsă între 6 și 18 ani, în total fiind aplicate 223 *de chestionare* în 8 unități de învățământ, atât din mediul rural cât și din cel urban, care au fost rugați să răspundă în mod obiectiv la întrebările chestionarului.

Instrumentele utilizate în studiu au fost: ancheta pe bază de chestionar care a fost aplicat copiilor, ghidul de interviu la care au răspuns cadrele didactice care au avut calitatea de manager al școlii unde s-au recules datele, precum și interviul realizat cu Directorul General DGASPC Dolj.

Am aplicat metoda observației și studiul documentelor pentru a identifica modele de bună practică/metode de intervenție propuse de ong-uri, în special, și instituții publice, în general.

Pentru atingerea obiectivelor generale mi-am propus desfășurarea cercetării în două etape:

1. **În prima etapă** pentru identificarea serviciilor furnizate de instituțiile de învățământ și de DGASPC Dolj pentru copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate am aplicat *nouă ghiduri de interviu*, opt managerilor unităților de învățământ și unul Directorul General al Direcției de Asistență Socială și Protecția Copilului Dolj.

Prin ancheta realizată folosind metoda interviului în cadrul celor nouă instituții amintite anterior mi-am propus atingerea următoarelor obiective specifice:

- identificarea statisticilor oficiale ale instituțiilor pe care le conduc privitor la fenomenul copiilor cu părinți plecați la muncă în afara țării;
- identificarea parteneriatelor cu alte instituții;
- identificarea serviciilor sociale pe care fiecare instituție în parte le oferă pentru această categorie de copii;
- identificarea mentalului colectiv în ceea ce privește atitudinea instituțională față de copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în afara țării;

Ghidul de interviu a cuprins întrebări despre:

- numărul copiilor cu părinți la muncă în străinătate din unitatea de învățământ pe care o conduc, respectiv pentru directorul DGASPC Dolj, din județul Dolj;
- colaborarea dintre autoritățile locale;
- conduita în mediul școlar a acestei categorii de copii;
- cele mai grave probleme cu care s-au confruntat, provocate de copiii rămași singuri acasă;

- interesul manifestat de părintele/părinți plecați la muncă în străinătate față de evoluția școlară a copilului;
- existența unor programe speciale pentru acești copii și atitudinea cadrelor didactice față de ei;
- opinia personală asupra fenomenului copiilor lăsați singuri în țară;
- recomandări/propuneri în direcția indicată pentru părinți, autorități etc.

Concluziile ghidurilor de interviu aplicate managerilor unităților de învățământ unde s-au cules datele pentru chestionarele copiilor și directorul general al DGASPC Dolj.

- Nu există programe speciale în cadrul școlilor, pentru copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate;
- Autoritățile nu conștientizează gravitatea fenomenului;
- Există un interes redus din parte cadrelor didactice pentru o cercetare a situației copiilor cu părinți plecați;
- Gradul de relaționare dintre familie și școală este redus iar instituțiile nu fac nimic în acest sens, cu excepția încheierii unor parteneriate care rămân fără o finalizare practică;
- Gradul de absentism este foarte ridicat în rândul copiilor cu părinții plecați la muncă în străinătate;
- Printre cele mai grave probleme provocate de copiii cu unul/ambii părinți plecați la muncă în străinătate în unitățile de învățământ se numără: abandonul școlar, absentismul, indisciplina, scăderea interesului pentru învățatură;
- Dintre cele mai importante efecte, enumerate de cadrele didactice intervievate, pe care le produce migrația părinților la muncă în străinătate, asupra copiilor rămași acasă, în ceea ce privește conduita lor în mediul școlar, amintesc: frustrarea, sentimentul abandonului, scăderea randamentului școlar, absentism, note mici, atitudine reclacitrantă din lipsa afecțiunii, o oarecare apatie și scădere a interesului elevilor pentru performanța școlară; tristețe, acte de indisciplină și violență la unii;
- Există o colaborare strict formală între instituții.

Pe lângă acestea am strâns statistici privitoare la dimensiunea fenomenului migrației părinților la muncă în străinătate folosind bazele de date on line ale instituțiilor din domeniu și prin adrese înaintate Inspectoratului Școlar Județean Dolj și Direcției de Asistență Socială și Protecția Copilului Dolj care au răspuns solicitărilor și mi-au expediat cele mai recente numerotări privind copiii rămași singuri acasă.

De asemenea, în elaborarea cercetării, am făcut apel la analiza rapoartelor și documentelor oficiale ale instituțiilor publice și ale organizațiilor internaționale care desfășoară programe în România și a legislației din domeniu.

2. **În a doua etapă** pentru a identifica consecințelor pe care plecarea părinților la muncă în străinătate le are asupra copiilor, în plan social, psihologic, material, școlar precum și viziunea copilului aflat în această situație, am aplicat chestionare unui număr de 223 de copii din opt unități de învățământ de pe raza județului Dolj, atât din mediul urban cât și din mediul rural.

Menționez că participarea copiilor la acest studiu a fost voluntară, acordându-se o grijă specială celor mai sensibili la problematica abordată, urmărind ca discuția despre lipsa părinților să nu aducă acestora nici un fel de prejudiciu la nivel emoțional.

În analiza rezultatelor acestei cercetări s-au urmărit, în principal, elemente legate de mediul familial în care copiii trăiesc în prezent, respectiv, persoana/ele cu care locuiesc, măsura în care ajută la treburile casnice, elemente legate de starea de sănătate și bunăstare prin

evidențierea nevoilor pe care acești copii le au, elemente legate de educație, măsura în care conștientizează cauzele plecării părinților în străinătate la muncă, opinia lor în legătură cu acest subiect, planurile pe care le au după terminarea studiilor dar și exprimarea unei păreri în ceea ce privește lumea de astăzi.

Chestionarul aplicat copiilor a cuprins întrebări referitoare la:

- ✓ perioada de când părintele/părinții este/sunt plecați din țară;
- ✓ modalitatea de comunicare dintre el/ei și copil;
- ✓ măsura în care ajută la treburile casnice;
- ✓ starea emoțională a copilului după plecarea părintelui/părinților;
- ✓ situația materială a familiei după plecarea părintelui/părinților;
- ✓ situația școlară actuală a copilului ;
- ✓ starea de sănătate a copilului manifestată în lipsa părintelui/părinților;
- ✓ cele mai grele probleme cu care se confruntă de când părintele/părinții a/au plecat;
- ✓ motivele care i-au determinat pe părinți să plece, în opinia copilului;
- ✓ care ar fi decizia pe care copilul ar lua-o dacă ar depinde de el, plecarea părintelui/părinților la muncă în străinătate;
- ✓ către ce profesie doresc să se orienteze în viață;
- ✓ imaginea copilului despre lumea de astăzi;
- ✓ date demografice: inițialele numelui și prenumelui, vârsta, clasa și sexul.

Concluziile privind interpretarea răspunsurilor chestionarului aplicat copiilor

Am desprins din răspunsurile copiilor la acest chestionar o imagine tristă văzută prin ochii lor, o lume a viitorului pustie și searbădă, în care copiii nu se mai regăsesc și în care trăiesc vremuri de incertitudine, singurătate, neliniște și pesimism.

Am conceput acest chestionar într-o manieră simplă, ușor de interpretat, cu întrebări scurte și relevante în același timp. Am realizat, interpretând răspunsurile copiilor, câtă tristețe ascunde fiecare suflet, chiar și cei mici de 6-7 ani, elevi în cls. I sau la clasa pregătitoare, manifestă carențe emoționale severe din cauza lipsei părinților. Răspunsurile lor relevă o realitate cutremurătoare de care nu suntem conștienți. Generația de tineri care va constitui generația de adulți de mâine, crește într-un mediu diferit de cel cunoscut de copiii care se bucură de prezența unei familii complete.

Deși înțeleg necesitatea plecării părinților la muncă în afara țării și au parte de o maturizare prematură, copiii trăiesc cu sentimentul împlinirii eșuate fiind mereu în așteptarea părinților, în așteptarea clipelor petrecute împreună. Din păcate, tot ce este frumos se termină repede, iar vacanțele la părinți sau cu părinții sunt momentele depline pentru ei. Fiecare dintre noi, dintre adulți am avut o copilărie mai mult sau mai puțin frumoasă, o copilărie pe care ne-o amintim cu drag și nutrim la momentele din vacanțele școlare pe care le petreceam la bunici unde ne detașam puțin de cotidianul încărcat. Acum, bunicii sunt părinții full-time ai copiilor de astăzi, și încearcă să-și îndeplinească cât mai bine cu puțință responsabilitatea atât de mare care a căzut pe umerii lor.

Sunt însă și situații cu atât mai grave, în care copiii sunt lăsați în grija fraților mai mari, în grija altor persoane cu sau fără grad de rudenie, sau singuri. În aceste cazuri deja discutăm despre o patologie în formare a personalității acestora, o luptă acerbă cu responsabilitatea, singurătatea și grija zilei de mâine.

Răspunsurile copiilor din chestionarele aplicate scot în evidență sentimentele de care aceștia sunt încercați, stări pe care părinții lor nu le știu sau nu vor să le ia în seamă. Este de prisos să ne mai întrebăm cine sunt vinovații, dacă autoritățile au vina lor deoarece nu pot să

contruiască un sistem autohton solid unde fiecare să se regăsească și să-și poată satisface nevoile, dacă părinții întrucât nu pun în balanță ceea ce pierd prin plecările în străinătate la muncă și ce câștigă, sau copiii pentru că s-au născut în aceste vremuri de restriște pentru țară. Este absurd să căutam o vină copiilor indiferent de situație. Ei se află aici pentru că noi am vrut să fie așa și suntem datori să le asigurăm tot ce au nevoie pentru o dezvoltare armonioasă.

Câteva dintre cele mai cutremurătoare răspunsuri pe care copiii le-au dat chestionarului aplicat. La întrebarea *Cum vezi tu lumea de astăzi? Dacă ai putea să schimbi ceva, ce ar fi?* parte dintre răspunsuri au fost:

- *o lume în care anormalul este privit astăzi drept normal. Părinții să aibă mai multă grijă de copii când sunt mici și să nu o mai ia razna când sunt mari*
- *tristă, pentru că suntem într-o criză fără sfârșit. Aș aduce mai mulți bani în țară*
- *e săracă/ să nu mai fie oameni care fură și omoară*
- *vreau să ajung mai repede acolo cu mama mea*
- *tristă și unele locuri frumoasă/aș schimba felul în care sunt văzuți și tratați creștinii adevărați*
- *este o lume în care nu există locuri de muncă îndeajuns și avem o economie proastă*
- *se fură prea mult, orice, oricât de oricine. Aș aplica pedepse mai rele*
- *lumea este stresată, nemulțumită. Aș schimba mentalitatea oamenilor și respectarea legilor țării*
- *lumea e nedreaptă. Dacă aș putea schimba ceva ar fi lumea*
- *să avem mai mulți bani și să fie mami în țară tot timpul*
- *momentan în România nu văd niciun viitor*
- *lumea este într-o continuă degradare. Aș schimba mentalitățile*
- *aș desființa banii ca lumea să fie mai bună*
- *aș schimba săracii în bogați și aș opri foamea*
- *lumea de astăzi e rea din cauza lipsei de bani. Din păcate nu pot să schimb nimic*
- *lumea de azi e foarte rea, fiecare este doar pentru el. Dacă aș putea schimba ceva ar fi legile pentru că datorită lor sunt din ce în ce mai mulți hoți încurajați de faptul că nu pătesc nimic niciodată. Pe lângă asta toți uită să trăiască și să lase greutățile deoparte. Nu se mai bucură de viață, stând doar cu grija zilei de mâine și gândindu-se doar la probleme, acestea ducând în cele mai multe cazuri la depresii.*
- *lumea de azi este virtuală*
- *lumea de azi e prea materialistă, valorile au devenit nonvalori și invers. Nu am experiența necesară pentru a spune ce trebuie schimbat*
- *banul, să nu mai pună stăpânire pe oameni*
- *e o lume urâtă, aș schimba tot.*
- *cea mai mare problemă este că eu sunt sora cea mare și trebuie să am grijă de casă*
- *nu am cui să-i spun ce probleme am, nu am cu cine să mă sfătuiesc*
- *este foarte greu în ziua de azi/ aș schimba răutatea oamenilor în bine*
- *oamenilor le pasă doar de ei înșiși și-și plâng de milă mereu, asta aș vrea să schimb*
- *aș schimba multe, aș vrea ca oamenii să se schimbe, să nu mai fie răi și să încerce să-i înțeleagă și pe ceilalți din jurul lor. Să comunice și să capete încrederea în ei pe care au pierdut-o cu trecerea timpului din cauza interiorizării pentru că în comunitatea de astăzi e fiecare pentru el, nu ne mai pasă de cei din jur, dacă au nevoie de noi. Aș dori să schimb acest lucru pentru că ne afectează pe toți. Trebuie să facem ceva pentru țara asta sau pentru noi înșine.*
- *oamenii sunt foarte răi. Aș schimba totul*
- *oamenii sunt răi lipsiți de orice bun simț*

- *aș schimba soarta copiilor din lume*
- *nu mă pot acomoda în mediul în care socializez*

Răspunsurile lor vorbesc de la sine. Se gândește cineva la drama pe care acești o trăiesc? Greu de răspuns și mai greu de motivat. Interpretarea acestor răspunsuri este pentru mulți dintre noi, o provocare imensă. *Câtă luciditate, atâta existență și deci atâta dramă*, firma un scriitor românesc⁶⁹. Sunt cuvintele care îmi vine în minte atunci când mă gândesc la ceea ce trăiesc acești copii.

Enumerativ pot concluziona astfel:

- privirea sumbră și negativistă a copiilor asupra lumii de astăzi, în care foarte mulți nu se regăsesc.
- conștientizarea de către copii a situației economice grele în care trăiesc;
- dreptul copilului la opinie în ceea ce privește plecarea părintelui/lor este încălcat, întrucât părinții nu realizează efectele pe care această plecare le are pe termen lung asupra dezvoltării armonioase a copiilor;
- timpul liber al copiilor este în mare parte anihilat, aceștia fiind supra-încărcați de îndeplinirea sarcinilor din gospodărie și/sau îngrijirea fraților mai mici;
- starea de sănătate a copiilor este afectată, aceștia aflându-se de foarte multe ori în situația a nu avea pe cine conta în cazul în care s-au îmbolnăvit;
- situația școlară s-a deteriorat datorită lipsei de supraveghere a părinților;
- copiii dau dovadă de o maturizare precoce și de un salt uriaș peste o copilărie lipsită de griji și probleme.

Concluziile cercetării

La nivelul județului Dolj nu există programe speciale pentru copiii ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate. Autoritățile locale și instituțiile abilitate nu colaborează în vederea dezvoltării unor strategii de politică socială și mai mult, beneficiază de date statistice eronate, străine de amploarea reală a fenomenului.

În ceea ce privește situația copiilor intervievați, mai mult de jumătate dintre aceștia consideră că trăiesc într-o lume rea, degradată, urâtă, nedreaptă și alte asemenea calificative negative. Privirea acestor copii despre ceea ce văd în jurul lor este sumbră, intens criticată, o lume în care, așa cum spuneam mai sus, mulți nu se mai regăsesc sau nu s-au regăsit niciodată. Tristețea lor și suferința sunt accentuate de faptul că deși trăiesc într-o lume atât de rea și de urâtă sunt condamnați fără drept de apel, să trăiască și lipsiți de protecția și iubirea părintească. Această singurătate îi adâncește și îi rănește mult mai mult. Poate mulți ar fi trecut nevățamați de săgețile otrăvitoare care îi pândesc la fiecare pas, dacă ar fi avut alături sprijinul părinților, dacă ar contat pe sfaturile lor și încrederea în ei înșiși ar fi mai mare.

Încă de mici conștientizează că plecarea părinților este una necesară din cauza lipsei banilor, din lipsa mijloacelor de trai adecvate. Deși încă prinși în mirajul poveștilor copilăriei, ei văd cauza problemelor cu care se confruntă părinții lor și își dau seama de realitatea economică a familiei.

---

⁶⁹ Camil Petrescu, *Jocul Ielelor*.

Concluzii și recomandări

Fenomenul *copiilor lăsați singuri acasă* ia amploare cu repeziciune. Aceasta este doar una dintre multele titulaturi pe care le-am întâlnit pe parcursul întocmirii acestei lucrări iar fraza cu care am început este cea mai tristă concluzie. Purtată, de-a lungul timpului, la nivel empiric, printre nenumărate probleme cu care copiii de astăzi se confruntă, am considerat până de curând că abuzul asupra copilului este cea mai complexă și mai gravă vătămare adusă unei dezvoltări armonioase a unui copil. Realizez, însă, acum după terminarea acestei misiuni de întocmire a acestei lucrări, la baza căreia stau mărturie dovezi de cercetare și de documentare doctrinară foarte ample și de strădanie onestă, că migrația în străinătate reprezintă pentru societatea în care trăim, cea mai nefastă rană pe care cu greu o vom putea vindeca. Și... dacă totuși, în timp, vom face acest lucru, cicatricea va dăinui și ne vom regăsi fiecare într-o postură mai puțin favorabilă, atunci când îi vom privi pe copiii de azi, transformați în adulții cu probleme de mâine, ai României. De fapt atunci România vor fi ei și nu vom mai ști care dintre noi ne vom uita cum și în ce fel. Aș vrea să elimin sensul peiorativ al acestei perspective însă rezultatele pe care le-am centralizat în urma cercetării, nu-mi lasă alternativă.

În partea teoretică a lucrării am analizat fenomenul migrației românilor în afara granițelor țării, efectele majore pe care migrația le produce, instituția familiei afectată grav de migrație și consecințele grave pe care migrația pentru muncă în străinătate le produce asupra copiilor lăsați în țară.

Partea practică a lucrării am analizat prin intermediul metodelor și instrumentelor de cercetare sociologică, descrise în metodologia lucrării, efectele pe care plecarea la muncă în afara țării le produce asupra copiilor rămași în țară, realitatea statistică oficială a fenomenului, gradul de implicare al autorităților locale pentru soluționarea acestei situații.

Recomandările de mai jos vizează prevenirea fenomenului analizat prin reducerea efectelor negative datorate lipsei temporare a părinților cât și intervenția pentru cazurile care necesită acest lucru:

- campanii de informare și conștientizare adresate părinților;
- campanii de sensibilizare la nivelul comunităților de români din țările de destinație;
- dezvoltarea serviciilor de consiliere pentru persoanele care au în îngrijire copii cu ambii părinți plecați;
- extinderea programelor de tip *After School* și a consilierilor școlari;
- multiplicarea și extinderea centrelor de zi (iar în cadrul acestora de preferat să existe verificări medicale suplimentare pentru această categorie de copii);
- dezvoltarea mai multor cluburi destinate copiilor cu scopul de a oferi acestora modalități benefice de petrecere a timpului liber (identificarea la nivel local a spațiilor care pot găzdui astfel de cluburi –cămine culturale, săli de sport etc.);
- campanii media de promovare a soluțiilor și oportunităților pentru acești copii, a exemplelor pozitive;
- organizarea unor campanii de promovare a oportunităților de angajare existente în țară;
- dezvoltarea unei strategii de mobilizare și intervenție la nivel local prin:
  - ✓ Înființarea și extinderea SPAS-urilor la nivel local;
  - ✓ Formarea de grupuri consultative la nivel local;
  - ✓ Accelerarea aplicării măsurilor de prevenire și intervenție prevăzute în lege: identificarea și monitorizarea cât mai multor familii unde există copii cu ambii părinți plecați la muncă în străinătate;

- ✓ Sensibilizarea aleșilor locali în vederea alocării de fonduri de la bugetele locale pentru protecția copiilor aflați în dificultate implicit a copiilor cu părinți plecați.

Bibliografie

- Avdeev Dmitri, *Nervozitatea la copii și adolescenți*, traducere din limba rusă de Adrian și Xenia Tănăsescu-Vlas, Editura Sofia, București, 2008.
- Bacci Massimo Livi, *Populația în istoria Europei*, traducere de Alina Vamanu, Editura Polirom, 2003.
- Balahur Doina, *Protecția drepturilor copilului ca principiu al asistenței sociale*, Ed. ALL BECK, București, 2001.
- Banciu D., Rădulescu S., *Sociologia crimei și a criminalității*, Editura Lumina Lex, București, 2002.
- Banciu Dan, Rădulescu Sorin M., *Evoluții ale delicvenței juvenile în România*, Editura Lumina Lex, București, 2002.
- Banța Carmen, *Sensurile unei identități. Studiu de caz. Migrația românilor în Belgia (Bruxelles)*, Editura Aius PrintEd, Craiova, 2009.
- Bădescu Ilie, *Sociologie noologică. Ordinea spirituală a societății. Strat și substrat sufletesc*, Editura Mica Valahie, București, 2007.
- Belu Constantin, *Sociologie juridică*, Editura Reprograph, Craiova, 2005.
- Berger Peter L., *Invitation to sociology, A. Humanistic Perspective*, New York, 1963.
- Bonesana Cesar, Marques de Beccaria, *Tratado de los delictos y de las penas*, Editorial Heliasta S.R.L., Argentina, 1993.
- Bulai Tereza, *Fenomenul migrației și criza familială*, Editura Lumen, Iași, 2006.
- Butoi Tudorel, Iftenie Valentin, Boroi Alexandru, Butoi Alexandru, *Sinuciderea un paradox. Considerații psiho-sociologice, bio-medicale și juridice*, Editura Științelor Medicale, București, 2001.
- Buzărnescu Ștefan, *Doctrine sociologice comparate. Antologie și crestomație de texte*, Editura de Vest, Timișoara, 2007.
- Călin Romelia, Umbreș Radu Gabriel, *Efectele migrației. Studiu asupra comunității Vulturii, Vrancea*, Editura Lumen, Iași, 2006.
- Chelcea Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Editura Economică, București, 2007.

Clerget Stéphane, *Ghidul adolescentului pe înțelesul părinților*, traducere de Viviana Serni, Editura Aramis Print: Minerva, București, 2011.

Cloward Richard, *Regulating the Poor: The Functions of Public Welfare*, Pantheon, 1971.

Codul Civil și legile uzuale cu modificările aduse până la data de 15 septembrie 2003, Ediție îngrijită și adnotată de lector universitar dr. Sevastian Cercel, Editura All Beck, București, 2003.

Codul familiei, actualizat februarie 2005, Editura All Beck, București, 2005.

Cohen A.K., *Deviance and control*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New-Jersey, 1986.

Constantin Mădălina, *Maltratarea copilului-între cunoaștere și intervenție*, Editura Lumen, Iași, 2004.

Constantinescu Iulian Mihai L., *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonic*, Editura Christiana, București, 2010.

Constantinescu Mihai, Iorgovan Antonie, Murar Ioan, Tănăsescu Elena Simina, *Constituția României revizuită –comentarii și explicații-*, Editura All Beck, București, 2004.

Costaforu Xenia, *Cercetarea monografică a familiei*, Editura Tritonic, București, 2005.

Crișu Constantin, *Codul Penal Român și 69 de legi peciale care prevăd sancțiuni penale*, Editura Juris Argessis, Curtea de Argeș, 2004.

Dănișor Dan Claudiu, *Actorii vieții politice*, Editura Sitech, 2003.

Delcea Alexandra, *International migration and remittance*, Editura Paralela 45, București, 2007.

Diaconescu Horia, *Drept penal. Partea specială*. Editura Themis, Craiova, 2000.

Dogaru Ion, *Drept civil roman. Tratat. Vol. I*, Editura Themis, Craiova, 2000.

Dongoroz Vintilă, Fogor Iosif, Kahane Siegfried, Oancea Ion, Stănoiu Rodica, Iiiescu Nicoleta, Bulai Constantin, Roșca Victor, *Explicații Teoretice ale Codului Penal Român - Partea specială*, vol. IV, Ediția a II-a, Editura Aademiei Române, București, 2003.

Dongoroz Vintilă, Fogor Iosif, Kahane Siegfried, Oancea Ion, Stănoiu Rodica, Iiiescu Nicoleta, Bulai Constantin, Roșca Victor, *Explicații Teoretice ale Codului Penal Român-Partea generală*, vol. II, Ediția a II-a, Editura Academiei Române, București, 2003.

Dostoievski F., *Frații Karamazov*, vol. 1, Editura pentru literatură universal, București, 1965.

Dragomirescu V., *Psihosociologia comportamentului deviant*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.

Dumescu Ioan, *Manualul consilierului de reintegrare socială și supraveghere*, Editura Themis, Craiova, 2002.

Durkheim Émile, *Despre sinucidere*, traducere de Mihaela Calcan, Institutul European, Iași, 2007.

E. Fattah, *Understanding Criminal Victimisation. An introduction to the theoretical victimology*, Prentice Hall, Ontario, 1991.

Enăchescu Constantin, *Tratat de psihologie morală*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, București, 2008.

Erdeli George, Cândea Melinda, Braghină Cristian, Costăchie Silviu, Zamfir Daniela, *Dicționar de geografie umană*, Editura Corint, București, 1999.

Erdeli George, Dumitrache Liliana, *Geografia populației mondiale*, Ediția a IV-a, revăzută și actualizată, Editura Universitară, București, 2009.

Erdeli George, Dumitrache Liliana, *Geografia populației*, Editura Corint, București, 2001.

Erikson K. T., *Notes on the Sociology of Deviance*, in *Deviance, The Interactionist perspective*, E. Rubinston & M. Weinberg (red.), ed. a II-a, p. 27-31, The Macmillan Company, New York, 1973.

Eysenck H., Eysenck M., *Descifrarea comportamentului uman*, Editura Teora, București.

Feraru Daniela Petronela, *Costurile sociale ale migrației externe din România*, Editura Lumen, Iași, 2007.

Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I., *Tratat de dreptul familiei*, Ed. A VII-a All Beck, București, 2002.

Fischer Gottfried, Peter Riedesser, *Tratat de psihotraumatologie*, Ediția a doua revizuită și adăugită, traducere din limba germană de Roxana Melnicu, Editura Trei, București, 2007.

Fukuyama Francis, *Marea Ruptură. Natura și refacerea ordinii sociale*, traducere din engleză de Liana V. Alecu, Editura Humanitas, București, 1999.

Furniss Tilman, *Manual-Multiprofesional pentru abuzul sexual al copilului. Management integrat, terapie și intervenție legală*, Editura Waldpress, Timișoara, 2004.

Gheorghiu Mihai Dinu, Martin Monique de Saint (coordonatori) în colaborare cu Bénédicte de Montvalon, *Educație și frontiere sociale. Franța, România, Brazilia, Suedia*, traducere de Dinu Adam, Editura Polirom, București, 2011.

Ginott Haim G., *Între părinte și copil*. Ghid de comunicare, Ediție revăzută și adusă la zi de Dr. Alice Ginott și Dr. H. Wallance Goddard, traducere din limba engleză de Oana Vlad, Editura Humanitas, București, 2006.

Gorun Horațiu Tiberiu, Gorun Adrian, *Fundamente normative ale modernizării învățământului românesc (1864-1918)*, Editura Pro Universitaria, București, 2013.

Gorun Horațiu Tiberiu, Gorun Adrian, *O istorie recentă a capitalului social. Marea ruptură și noua matrice existențială*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2012.

Gorun Horațiu Tiberiu, Gorun Adrian, Ion Ghizdeanu, Gabriela Radu (coordonatori), *România și politici regionale*, Editura Academica Brâncuși, Târgu Jiu, 2013.

Gusti Dimitrie, *Studii critice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980.

Hebberecht P., Sack F. (coord.), *La prevention de la délinquance en Europe. Nouvelles strategies*, L'Harmattan, Paris, 1999.

Hirchi Travis, *Causes of Delinquency*, California, Berkley, University of California Press, 1969.

Horváth István, Anghel Remus Gabriel (coordonatori), *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, Editura Polirom, 2009.

Iașu Corneliu, *Demographie et géographie du travail en Roumanie post-décembriste*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006.

Ică Ioan I jr, Marani Germano, *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente-documente-analize-perspective, X Probleme ale moralității personale, familiale și sociale*, Editura Deisis, Sibiu, 2002.

Ilie Cristina V., *Comunitatea Românilor din Spania. Dimensiunea discriminării și tipurile de aculturație*, Editura Universității din București, 2014.

Ilin Ivan, *Despre familie*, Seria Familie Dragoste Educație 1, *Viața de familie*, traducere din limba rusă de Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Cartea Ortodoxă, București, 2009.

Ionescu Șerban (coordonator), *Copilul maltratat. Evaluare, prevenire, intervenție.*, Fundația Internațională pentru Copil și Familie, București, 2001.13. Giddens Anthony, *Sociologie*, traducere de Radu Săndulescu și Vivia Săndulescu, Editura Bic All, București, 2001.

Irimescu Gabriela, *Protecția socială a copilului abuzat*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2006.

Killen Kari, *Copilul maltratat*, Editura Eurobit, Timișoara, 1998.

Lazarus Richard S., *Emoție și adaptare. O abordare cognitivă a proceselor afective*, traducere din engleză de Iuliana Diaconu, Editura Trei, București, 2011.

Lăzărescu Mircea, Nireștean Aurel, *Tulburări de personalitate*, Editura Polirom, București, 2007.

- Lement Edwin M., *Deviant and Social Control*, in Peter Woesley (ed.), *Modern Sociology, Introductory Readings*, Baltimore, Penguin Books Ltd, 1970.
- Majuru Adrian, Stănescu Florin Alexandru (coordonatori), *Bucureștiul subteran. Sinuciderea*, Paralela 45, Pitești, 2006.
- Mantzaridis Georgios I., *Morala creștină II. Omul și Dumnezeu. Omul și semenul. Poziționări și perspective existențiale și bioetice*, traducere de diacon dr. Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 2006.
- Mihăilescu Ioan, *De la familie la familie*, volum Unicef *Un deceniu de tranziție...*, București, 2000.
- Mihu Achim, *Sociologie*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008.
- Mill J.S., *L'utilitarisme*, Flammarion, Paris, 1988.
- Mill John Stuart, *Despre libertate*, Editura Humanitas, București, 1994.
- Minois George, *Istoria sinuciderii. Societatea occidentală în fața morții voluntare*, traducere din franceză de Mircea Ionescu, Editura Humanitas, București, 1995.
- Mitrofan Iolanda, Buzducea Doru, *Consiliere și terapie centrată pe traumă*, Editura SPER, Colecția Caiete Experiențiale Nr. 32, București, 2009.
- Mitrofan Iolanda, Mitrofan Nicolae, *Familia de la A...la Z, Mic dicționar al vieții de familie*, Ed. Științifică, București, 1991.
- Mitrofan N., Zdrenghea V., Butoi T., *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Preasă Șansa S.R.L., București, 1994.
- Moroianu Zlătescu Irina, Marinache Emil, Șerbănescu Rodica (coordonatori), *Drepturile copilului și tânărului*, Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1998.
- Muntean Ana, *Violența domestică și maltratarea copilului*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2000.
- Neamțu Cristina, *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*, Editura Polirom, București, 2003.
- Neamțu George (coordonator), *Tratat de asistență socială*, Editura Polirom, București, 2003.
- Ogien Albert, *Sociologia devianței*, traducere de Dana Lungu și George Neamțu, Editura Polirom, 2002.
- Otovescu Adrian, *Conservarea identității culturale în mediile de imigranți români din Europa*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, Colecția Aula Magna, 2013.
- Otovescu Adrian, *Românii din Italia*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008.

Otovescu Dumitru (coordonator), *Monografia sociologică în România. Cercetări contemporane*, Editura Beladi, Craiova, 2006.

Otovescu Dumitru (coordonator), *Tratat de sociologie generală*, Editura Beladi, Craiova, 2010.

Otovescu Dumitru, *Sociologie generală*, Ediția a II-a, Editura Beladi, Craiova, 2005.

Piore V., Michael J. 1979, *Birds of Passage: Imigrant Labor Industrial Societies*, New York, Cambridge University Press.

Pop Octavian, *Teorii și modele explicative în domeniul delincvenței juvenile*, Editura Mirton, Timișoara, 2002.

Popa Nicolae, Dogaru Ion, Dănișor Gheorghe, Dănișor Dan Claudiu, *Filosofia dreptului. Marile curente*, Editura All Beck, București, 2002.

Pricină Gabriel, Otovescu Adrian, Crăițoiu Constantin, Motoi Gabriela, Panea Nicolae, Otovescu Dumitru (coord.), *Principalele probleme sociale ale comunităților rurale din România*, Editura Beladi, Craiova, 2010.

Rădulescu Mugurel, *Europa în mișcare. Libera circulație a persoanelor în contextul extinderii Uniunii Europene*, Editura Tritonic, București, 2005.

Rădulescu S., *Devianță, criminalitate și patologie socială*, Editura Lumina Lex, București, 1999.

Rădulescu S., Piticariu M., *Devianță comportamentală și boală psihică*, Editura Academiei R.S.R., București, 1989.

Rădulescu S.M., *Teorii sociologice în domeniul devianței și al problemelor sociale*, Computer Publishing Center, Bucuresti, 1994.

Rădulescu Sorin M., Pătrioară Monica C., *Abuzul sexual asupra copiilor*, Editura Lumina Lex, București, 2003.

Rădulețu Sebastian, *Libertăți fundamentale*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2006.

Robert-Ouvray Suzanne B., *Copil abuzat, copil meduzat*, traducere de Ana Munteanu, Editura Eurostampa, Timișoara, 2001.

Roth-Szamoskozi Maria, *Protecția copilului – dileme, concepții și metode-*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999.

Rygaard Niels P., *Tulburările severe de atașament în copilărie. Ghid de terapie practică*, traducere de Florina Angheluță și Irina Sranciu, Editura Polirom, București, 2011.

Sandu Dumitru (coordonator), Comșa Mircea, Rughiniș Cosima, Toth Alexandru, Voicu Mălina, Voicu Bogdan, *Viața socială în România urbană*, Editura Polirom, 2006.

Sandu Dumitru (coordonator), *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor*, Fundația pentru o Societate Deschisă, București, 2006.

Sandu Dumitru, *Dezvoltare comunitară. Cercetare, practică, ideologie*, Editura Polirom, București, 2005.

Sandu Dumitru, *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Editura Polirom, 2010.

Sâmbrian Teodor, *Drept roman*, Editura Helios, București, 2001.

Schlessinger Laura, *Greșelile părinților îi pot distruge pe copii*, traducere de Sabina Dorneanu, Editura Curtea Veche, București, 2004.

Sellin T., *Conflicts de culture et criminalité*, Editura Pedone, Paris, 1984.

Sorescu Emilia Maria, *Bătrânețea între binecuvântare și bluestem. Sociologia bătrâneții*, Editura Universitaria, Craiova, 2010.

Sorescu Maria Emilia, Berilă Ioan, *Asistența socială-Sistem și profesie*, Editura Universitaria, Craiova, 2005.

Stănculescu Elisabeta, *Sociologia educației familiale*, Editura Polirom, București, 2002.

Stănculescu Manuela Sofia, Berevoescu Ionica (coord.), *Sărac lipit, caut altă viață!*, Mihnea Preotesi - *Trecut luminos, prezent sărac și viitor fără speranțe*, Editura Nemira, 2004.

Steinhardt Nicolae, *Jurnalul fericirii. Opera integrală 1*, Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005.

Stoica Ionel, *Tentația migrației. Necesitate și oportunitate într-o lume globalizată*, Editura Militară, București, 2011.

Stoica-Constantin Ana, Neculau Adrian (coordonatori), *Psihosociologia rezolvării conflictului*, Editura Polirom, 1998.

Sutherland Edwin A., Cressey D., *Principii de criminologie*, Editura Cujas, Paris, 1966.

Șchiopu Ursula, Verza Emil, *Psihologia vârstelor*, Ediția a III-a revizuită, Editura Diactică și Pedagogică, București, 1997.

Tannenbaum F., *Crime and the Community*, Columbia University Press, 1938.

Tănăsescu Iancu, Tănăsescu Gabriel, Tănăsescu Camil, *Drept penal general*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura All Beck, București, 2003.

Țuțea Petre, *Omul. Tratat de antropologie creștină*, Editura Timpul, Iași, 2008.

Ungureanu Ionel, *Personalizarea socialului. Înțelegeri teologice ale realității sociale*, Editura Doxologia, Iași, 2011.

Vlăsceanu Lazăr, *Sociologie și modernitate. Tranziții spre modernitatea reflexivă*, Editura Polirom, București, 2007.

Voinea Maria, *Sociologia familiei*, Editura Universității din București, 1993.

Wilmshurst Linda, *Psihopatologia copilului. Fundamente*, traducere de Alina Pelea, Editura Polirom, București, 2007.

Zapodeanu Monica, *Terapii familiale și asistența socială a familiei*, Editura Lumen, Iași, 2005.

Articole, izvoare, studii, rapoarte de cercetare:

Academia Română. Institutul de Lingvistică “Iorgu Iordan”, *DEX. Dicționarul Explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

Alexandrescu Gabriela (coordonator), *Studiu Național privind situația copiilor străzii*, Organizația Salvați Copiii cu sprijinul Reprezentanței UNICEF în România, 1998-1999.

Alexandrescu Gabriela și Ana Bălan (coordonatori), *Situația respectării drepturilor copilului în România*, Salvați Copiii, București, 2006.

Alexandrescu Gabriela, George Roman (coordonatori), *Educația școlară a copiilor străzii care muncesc*, Ghid conceput în cadrul programului “Reintegrarea socială și recuperarea școlară a copiilor străzii care muncesc”, finanțat de Biroul Internațional al Muncii- Programul internațional pentru eliminarea muncii copilului și realizat de organizația Salvați Copiii, București, 2003.

Alexandrescu Gabriela, Păunescu Georgeta (coordonatori), *Abuzul și neglijarea copilului*, Studiu realizat de Organizația Salvați Copiii, București, 2000.73. *Împreună împotriva exploatării copilului prin muncă*, publicație elaborată în cadrul programului “Dezvoltarea mecanismului de monitorizare a muncii copilului în România” implementat de Fundația Internațională pentru Copil și Familie, august 2005-februarie 2007.

Alexiu Teodor Mircea, Sellick Clive (coordonatori), *Asistența Socială în Marea Britanie și România. Studiu comparativ*, Unicef România, București, 2000.

Analiză la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate, Alternative Sociale, Reprezentanța Unicef România, Tipografia ALPHA MDN, Buzău.

Biblia sau Sfânta Scriptură. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune Al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

Cojocaru Maria, *Efectele migrației*, suport de curs adresat participanților la proiectul *Migrația și traficul minorilor neînsoțiți: măsuri urgent pentru minorii aflați în situație de vulnerabilitate extremă*, Organizația Internațională pentru Migrație, *Migrația și efectele ei în plan familial*.

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.

Cotidianul Dilema Veche, Nr. 464, 3-9 ianuarie 2013.

Cunoașterea și respectarea drepturilor copilului în România. Statistici și opinii ale copiilor, părinților și profesorilor despre drepturile copilului, așa cum sunt ele descrise în Convenția ONU privind Drepturile Copilului, Salvați Copiii București, 1999.

Dănăcică Daniela, *Caracteristici ale migrației în România*, Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr.2/2010.

Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice și juridice.

Decretul nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și Decretului nr. 31/1954

Duble A., Sofia Luca, Maisescu R., Scripcaru C., Luca C., Vlad Mirela, *Ghid de practici instituționale în instrumentarea cauzelor cu minori*, Asociația Alternative Sociale, Iași, 2005.

Fundația Soros România, *Al patrulea val: Migrația creierelor pe ruta România-Occident*, București, august 2011.

Glover Steven et. Al., *Migration: An Economic and Social Analysis*, RDS Occasional Paper 67, 2001.

H.G. nr. 683/2006 pentru completarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. 156/2000 privind protecția cetățenilor români care lucrează în străinătate aprobate prin H.G. nr. 384/2001;

Integrarea școlară a copilului în dificultate/cu nevoi special. Ghid pentru directorul de școală, CRIPS, 2002.

Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului;

Manual pentru Implementarea Legii nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și UNICEF România, Editura Vanemonde, București, 2006.

Massey V., Douglas S., 1989 *Social Structure, Household Strategies and the Cumulative Causation of Migration*, paper presented at the Annual Meeting of the American Sociological Association, San Francisco Hilton Hotel.

Merton Robert K., *Social Structure and Anomie*, *American Sociological Review*, vol. 3, nr. 5, October 1938.

Miftode Vasile, *Teoria controlului social* în Revista de cercetare și intervenție socială, Universitatea “Al. I. Cuza” Iași, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială, Volumul 2, oct. 2003.

Moise Rodica (coordonator), *Prevenirea și combaterea exploatării copiilor prin muncă în România*, Organizația Internațională a Muncii prin Programul Internațional pentru Eliminarea Muncii Copilului, tipărit de Speed Promotion București, 2004.

Neagu Gabriela, Mihalache Flavius, *România după 20 de ani: schimbări sociale și probleme sociale. Calitatea vieții încotro?*, Sesiune științifică 12-13 februarie 2010.

Olteanu Ana Maria, *International circulatory migration as a local developing factor: The Romanian example*, in “Anthropological Notebooks”, vol. 13 (1), 2007.

Ordinul 219/15.06.2006 emis de secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului- privind activitățile de identificare, intervenție și monitorizare a copiilor care sunt lipsiți de îngrijirea părinților pe perioada în care aceștia se află la muncă în străinătate;

Ordinul 286/06.07.2006 emis de secretarul de stat al Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului pentru aprobarea Normelor Metodologice privind întocmirea Planului de Servicii și a Planului Individualizat de Protecție;

Otovescu Adrian, *Romanians' migration in Europe as living alternative* apărut în Colecția *Puterea de a fi altfel*, Christian Values vs Contemporary Values, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2014;

Otovescu Dumitru, *Relations between people and their social environment*, apărut în Colecția *Puterea de a fi altfel- Christian Values vs Contemporary Values*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2014;

Pescaru Maria, *Consecințele migrației familiei contemporane asupra creșterii și educării copiilor*, Conferința Internațională a Societății Sociologilor din România- *Reconstituind Socialul. Riscuri și solidarități noi*, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea “Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, 2-4 decembrie 2010.

Rădulescu Ana, *Violența fizică și abuzul emoțional- aspecte obișnuite ale “vieții de familie”, dar cu efecte grave asupra copilului*, art. apărut în Revista Rețelei pentru Prevenirea Abuzului și Neglijării Copilului “*Copiii de azi sunt părinții de mâine*”. *Familia și prevenirea maltratării copilului*, Nr. 8 din Octombrie 2001, Timișoara.

Reckless C. W., *A Non-causal Explanation: Containment Theory*, in *The Sociology of Crime and Delinquency*, New York.

Richard J. Estes, Ph.D. and Neil Alan Weiner, Ph.D. *The Commercial Sexual Exploitation of Children in the U.S., Canada and Mexico*, University of Pennsylvania, 2001.

Richter Jörg, *Rolul parental și antecedente de depresie*, în Revista rețelei pentru prevenirea abuzului și neglijării copilului *Copiii de azi sunt părinții de mâine*, Nr. 10 din Iulie 2002, traducere de Ana Muntean.

Rolul preoților în protecția și promovarea drepturilor copilului, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului, Editura Trei, București, 2006.

Sgarbură Olivis (dr. în științe medicale și scriitoare), *Trei lecții de la o generație emigrată*, Dilema Veche, Nr. 464, 3-9 ianuarie 2013.

Stanciu Mariana, Adina Mihăilescu, *Starea sărăciei din România în context European*, Raportul social al ICCV Nr. 4/octombrie 2011- Situația sărăciei în România în context European Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, Institutul de Cercetare a Calității Vieții București, București, 2011.

Studiu privind exploatarea sexuală în scopuri comerciale a copiilor, Organizația Salvați Copiii România, Centrul de Sociologie Urbană și Regională, București, 2007.

Manual pentru implementarea Legii nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, Unicef, Editura Vanemonde, București, 2006.

Vladimir Pasti, *Un deceniu de transformări sociale*, in volumul *Un deceniu de tranziție. Situația copilului și a Familiei în România*, coordonator prof. dr. Ioan Mihăilescu, Unicef, București, 2000.

Site-uri:

www.euractiv.ro, Dosar: *Migrația românilor în Europa- trecut și viitor*.

<http://en.wikipedia.org>.

<http://www.unhcr.ro/downloads/CONVENTIE.pdf>.

[http://psihointegrativa.ro/predictori-ai-disfunctiilor-comportamental-adaptative-la-copiii-](http://psihointegrativa.ro/predictori-ai-disfunctiilor-comportamental-adaptative-la-copiii-abandonati-temporar-de-catre-parinti)

[abandonati-temporar-de-catre-parinti](http://psihointegrativa.ro/predictori-ai-disfunctiilor-comportamental-adaptative-la-copiii-abandonati-temporar-de-catre-parinti); (Burnaz (Bentu) T. Doinița, *Predictori ai disfuncțiilor comportamental-adaptative la copiii abandonati temporar de către părinți*- rezumatul tezei de doctorat, București, 2011).

http://www.didactic.ro/files/20/maltratarea_copilului.doc; Neglijarea-definiție, forme, consecințe.

<http://www.euractiv.ro>

<http://www.referatele.com/referate/istorie/online5/Dreptul-Roman-si-Familia-romana--Legile-celor-XII-Table-referatele-com.php>.

http://www.romaniantribune.net/a4978_quot

Migratia problema fundamentala a societatii romanestiquot Interviu realizat pentru Evenimentul Zilei cu Dumitru Sandu profesor doctor al Universitatii Bucuresti .aspx .

http://www.romaniantribune.net/a_4978_quot

Migratia problema fundamentala a societatii romanestiquot Interviu realizat pentru Evenimentul Zilei cu Dumitru Sandu profesor doctor al Universitatii Bucuresti .aspx.